

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Bakalářská práce

Barbora Vávrová

Prameny k poznání pravěkého osídlení Levého Hradce

Sources to recognition of the prehistoric settlement of Levý Hradec

Praha 2010

vedoucí práce: PhDr. Zuzana Bláhová, PhD.

Chtěla bych poděkovat především PhDr. Kateřině Tomkové, nejen za poskytnutí materiálu, ale i za cenné rady a PhDr. Zuzaně Bláhové, PhD. za vedení práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

Podpis

Anotace

Bakalářská práce shrnuje na základě studia literatury a archivní dokumentace poznatky o vývoji pravěkého osídlení na Levém Hradci od mladší doby kamenné po dobu stěhování národů. Přehledně shrnuje informace o archeologických výzkumech, které zde byly provedeny, a zaměřuje se na jejich přínos pro poznání pravěkého osídlení lokality. Zasaduje Levý Hradec do kontextu osídlení regionu v jednotlivých obdobích.

pravěk – Levý Hradec – prameny – hradiště – osídlení

Annotation

The thesis is a literature and archive documents based summary of the settlement development at the Levý Hradec from the Neolithic to the movement of peoples period. It attempts to present structured information on the archaeological excavation on the site and is focused on their relevant contribution to the understanding of the prehistoric site settlement. It puts Levý Hradec into a broader context of the settlement in the region in the respective periods.

prehistory – Levý Hradec – sources – hill fortress – settlement

Obsah

Anotace	5
Obsah	6
1. Úvod.....	8
2. Přírodní podmínky	9
3. Přehled dosavadních archeologických výzkumů Levého Hradce	11
3. 1. Václav Krolmus (1790-1861)	11
3. 2. Čeněk Rýzner (1845-1823).....	11
3. 3. Josef Ladislav Píč (1847-1911)	12
3. 4. Josef Antonín Jíra (1868-1930)	13
3. 5. Jaroslav Böhm (1901-1962).....	13
3. 6. Ivan Borkovský (1897-1976).....	14
3. 8. Poválečné období.....	15
4. Přehled pravěkého osídlení Levého Hradce	17
4. 1. Paleolit a mezolit	17
4. 2. Neolit	17
4. 3. Eneolit.....	17
4. 3. 1. Parcela č. 54.....	18
4. 3. 2. Parcela č. 56.....	19
4. 3. 3. Parcela č. 62.....	19
4. 4. Doba bronzová.....	19
4. 4. 1. Parcela č. 54.....	20
4. 4. 2. Parcela č. 56.....	21
4. 4. 3. Parcela č. 62.....	21
4. 5. Doba halštatská.....	22
4. 6. Doba laténská.....	22
4. 7. Doba římská a stěhování národů.....	22
4. 8. Opevnění.....	22
5. Prameny	24
5.1. Písemná dokumentace.....	24
5. 2. Kresebná dokumentace	24
5. 3. Fotografická dokumentace.....	24
5. 4. Nálezy movité	25
6. Výšinná opevněná sídliště v širším okolí Levého Hradce	27
6. 1. Dolní Břežany (okr. Praha-západ)	27
6. 2. Dřevčice (okr. Praha-východ).....	27
6. 3. Hostim (okr. Beroun).....	28
6. 4. Choteč (okr. Praha-západ)	29
6. 5. Klecany (okr. Praha-východ).....	29
6. 6. Kováry (okr. Kladno).....	30
6. 7. Kozly (okr. Mělník)	30
6. 8. Lhota u Dolních Břežan (okr. Praha-západ)/ Praha-Točná (Praha 4).....	31
6. 9. Libušín (okr. Kladno)	32
6. 10. Malé Kyšice (okr. Kladno)	32
6. 11. Mělník (okr. Mělník)	33
6. 12. Minice (okr. Mělník).....	33
6. 13. Praha-Bohnice.....	34
6. 14. Praha-Butovice.....	35

6. 15. Praha-Dolní Liboc.....	36
6. 16. Praha-Hostivař	36
6. 17. Praha-Hradčany	37
6. 18. Praha-Královice	38
6. 19. Praha-Troja	38
6. 20. Praha-Vinoř.....	39
6. 21. Praha-Vyšehrad.....	40
6. 22. Přívory (okr. Mělník).....	41
6. 23. Stará Boleslav (okr. Praha-východ).....	41
6. 24. Stehelčevy (okr. Kladno).....	42
6. 25. Svatý Jan pod Skalou (okr. Beroun)	42
6. 26. Tetín (okr. Beroun)	43
6. 27. Vepřek (okr. Mělník)	44
6. 28. Žalov (okr. Praha-západ)	44
6. 29. Vyhodnocení	45
Závěr	48
Dokumentace a literatura	50
Dokumentace:	50
Literatura:.....	50
Seznam zkratk	54

1. Úvod

Výzkum Levého Hradce je téměř od svého počátku v 19. století zaměřen na raně středověkou fázi osídlení, která souvisí s prvními Přemyslovci a tím i s počátky českého státu. Vzhledem k výhodné poloze na břehu Vltavy (obr. 1) pocházejí z ostrožny nálezy z většiny pravěkých období, ale nikdo se jim dosud soustavně nevěnoval. Tato bakalářská práce by měla tuto situaci alespoň zčásti napravit a shrnout prameny, které jsou pro pravěká období dostupné. Měla by se tak stát východiskem dalšího bádání.

Zpracování pravěkého osídlení na základě literatury a přístupné dokumentace, kterou jsou především deníky a seznamy sáčků I. Borkovského, komplikuje dobová datace materiálu, která se s velkou pravděpodobností neshoduje se současnými poznatky. S určitostí bude možno nesprávnou dataci prokázat až po provedení revize nálezů.

Kontext osídlení řeší tato práce z časových důvodů pouze na úrovni hradišť. Vztahu Levého Hradce a jeho zázemí v pravěku bude v adekvátním rozsahu věnována část další práce.

2. Přírodní podmínky

Levý Hradec leží na široké ploché ostrožně, která se nachází na levém břehu Vltavy, v nadmořské výšce asi 230 m n. m. Na severní straně je hradiště chráněno skalnatým srázem nad řekou, kterou převyšuje asi o 60 m. Východní a jihovýchodní strana se svažuje k esovitě se vinoucí roklí Žalovského potoka (obr. 2).

Ostrožna je rozdělena na dvě části roklí zvanou „Ve Vikouši“¹¹, která se svažuje k severozápadu do vltavského údolí (obr. 3). V pravěku mohla sloužit jako přístupová cesta (Dufek 2009, 29) stejně jako dnes. Obě části jsou spojeny úzkou šjíí (obr. 3).

Po geomorfologické stránce spadá Levý Hradec do Poberounské soustavy, Brdské podsoustavy, do celku Pražská plošina, podcelku Kladenská tabule a okrsku Turská plošina (Demek 1987, 36, 56). Naleziště a jeho okolí leží v členité pahorkatině v povodí Vltavy a je charakterizováno rozčleněným, erozně denudačním reliéfem polygenetického původu s exhumovaným předkřídovým zarovnaným povrchem. Ten je zpestřený četnými strukturálními hřbety a suký, většinou ve směru JZ – SV. Místy se zde nacházejí zbytky příbojových svrchnokřídových uloženin (Demek 1987, 522). Ostroh a jeho okolí je tvořen staršími pleistocénními sedimenty, kde lze rozlišit lysolajskou a pankráckou terasu. Na vytvoření a zarovnání plochy ostrožny měla vliv mladší vltavská terasa – vinohradská (mindelské/halštrovské zalednění). Během formování této terasy zde došlo k největší akumulaci písku a štěrku (Balatka – Sládek 1962, 81).

Podloží v širší oblasti je tvořeno proterozoickými břidlicemi, buližníky a spility, místy se zde vyskytují zbytky cenomanských a spodnoturonských slepenců, pískovců, jílovců a spongolitů. Lokálně se objevují spraše (Demek 1987, 522).

Podloží levohradeckého předhradí tvoří hlinité písky, které se střídají s tenkými vrstvami hrubého písku a drobného štěrku (Borkovský 1965, 13). Podloží akropole je tvořeno písky a štěrkopísky vltavských teras a spraší, která je zde nalézána již jen v malém množství. Na severní straně vystupuje blízko k povrchu břidlicová skála, která mírně klesá směrem k jihu (Tomková 2001, 148).

¹¹ V průběhu výzkumů hradiště došlo k proměně způsobu psaní názvu rokle, která odděluje akropoli od předhradí. Ačkoli rokle nese název podle „vykousnutí“ skalního bloku, s formou „Vykouš“ se setkáváme pouze v textech V. Krolmuse. Od doby výzkumů I. Borkovského, který ji patrně začal psát s „i“ se zažila forma „Ve Vikouši“, proto ji budu používat i já ve své práci.

Půdní pokryv tvoří černozemě, jejichž matečným substrátem jsou většinou spraše (Tomášek 2007, 43). Druhým půdním typem, který se zde vyskytuje, jsou hnědé půdy. Matečným substrátem jsou horniny skalního podkladu (Tomášek 2007, 53).

Hradiště ze severu obtéká Vltava (tok II. řádu) a ze západu Žalovský potok (tok III. řádu). Z hlediska klimatu patří okolí Levého Hradce do zóny s kratším, mírně teplým a mírně suchým létem a teplým až mírně teplým jarem a podzimem (Neuhäuslová a kol. 2001, 23). Přirozený rostlinný pokryv by byla černýšová dubohabřina, kde se nejčastěji vyskytuje dub zimní, habr a lípa, a lipová doubrava, která je okrajovým typem dubových lesů. Nejvíce zastoupenými druhy jsou dub letní, dub zimní a lípa (Neuhäuslová a kol. 2001, 85, 90). Průměrné roční srážky se pohybují mezi 450 a 650 mm, průměrná roční teplota okolo 8°C (Tomášek 2007, 43). Přirozený rostlinný pokryv se dochoval v přírodní rezervaci Roztocký háj – Tiché údolí, která se rozkládá v údolí Únětického potoka. Střídají se zde rozlehlé lesní porosty s vřesovišti. Jižní svahy pokrývají acidofilní skalní stepi a písčiny, které zarůstají keři (hloh, růže, trnka; Kubíková – Ložek – Šprynar a kol. 2005, 208).

3. Přehled dosavadních archeologických výzkumů Levého Hradce

Pro lokalizaci výzkumů a nálezů jsem použila parcelní mapu z období výzkumů I. Borkovského (obr. 7), na kterou odkazuje ve svých denících a do níž jsou zakresleny jeho sondy.

3. 1. Václav Krolmus (1790-1861)

Václav Krolmus se narodil v Březince (okr. Mladá Boleslav). Studoval na Filozofické fakultě v Praze a na teologickém ústavu v Litoměřicích. O archeologii začal mít zájem za svého pobytu ve Mšeně, kde působil jako kaplan (*Sklenář 2005*, 321). Ve 40. letech 19. století začal spolupracovat s Národním muzeem a podnikal průzkumné cesty do okolí Prahy. Díky tomu objevil mj. bubenečsko-podbabskou sídelní oblast (*Sklenář 2005*, 322).

Levohradecké hradiště zkoumal v letech 1851, 1853 a 1855 (*Tomková 2001*, 6) za pomoci svých přátel, např. Jana Lablera (*Sklenář 1972*, 28). Roku 1853 prokopali na akropoli část u vchodu do hradiště, dále na novém hřbitově severně od kostela, na jihovýchodní straně hřbitova, na předhradí pak v poloze „Na Skalách“ (obr. 8; *Krolmus 1854*, 92). O dva roky později kopal na akropoli ještě v rozvalinách valu, na úvalním poli mezi hřbitovní zdí a „Vikoušem“ a za kostelem (*Krolmus 1856*, 45).

Při výzkumech sbíral předměty spadající do všech období osídlení lokality, tedy do pravěku (doba kamenná a doba bronzová), raného středověku i novověku (*Tomková 2001*, 6). Vypracoval první schematický plánek Levého Hradce (obr. 5), který je součástí Krolmusova deníku z roku 1855 a který poprvé zveřejnil K. Sklenář (*1972*, 27).

3. 2. Čeněk Rýzner (1845-1823)

Čeněk Rýzner se narodil v Horních Studánkách u Šumperka. Po ukončení studia v Olomouci odešel do Roztok, kde působil jako lékař. Stal se jedním z předních členů pražského Archeologického sboru NM. V okolí Roztok provedl výzkum důležitých lokalit, jako jsou Únětice či vrch Řivnáč (*Sklenář 2005*, 485). Roku 1888 byl zvolen prvním starostou „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“. O rok později podal na schůzi výboru

návrh na soustavný výzkum hradišť. Návrh byl přijat a jako první byl proveden výzkum na levohradeckém hradišti v letech 1888-1889 (*Skružný 1970, 54*), který vedl sám Rýzner.

Rýzner zkoumal především plochu blízko opevnění na jižní straně předhradí (obr. 8; *Píč 1908, 104*), odkud pocházejí pravěké nálezy datované do eneolitu (*Píč 1889, 579*), které byly z velké části předány Národnímu muzeu. Roku 1890 provedl výzkum v blízkosti rotundy (obr. 4), kde kromě křesťanského pohřebiště zjistil zbytky eneolitického osídlení (*Borkovský 1965, 9*).

Své výzkumy pečlivě dokumentoval, a to nejen kresebně, ale i podrobným popisem (*Skružný 1970, 52*). V roce 1889 (14. dubna a 26. května) uspořádal na Levém Hradci dvě přednášky přímo v terénu a jednu (7. května) ve Společnosti přátel starožitností českých (*Skružný 1970, 55*).

3. 3. Josef Ladislav Píč (1847-1911)

Josef Ladislav Píč se narodil ve Mšeně. Studoval na univerzitě v Praze, kde později působil jako soukromý docent a jako mimořádný profesor. Roku 1887 začal redigovat Památky archeologické, poté se stal jednatelem Společnosti přátel starožitností českých, členem Archeologického sboru Národního muzea a roku 1893 kustodem prehistorického oddělení Národního muzea. V 90. letech 19. století prováděl výzkumy se svojí „družinou“ a po jejím rozpadu pokračoval sám ve větších akcích. Jednou z nich byl i výzkum Levého Hradce (*Sklenář 2005, 438*).

Často (až několikrát týdně) byl J. L. Píč přítomen výzkumu Č. Rýznera a chtěl výzkum „Společnosti“ přesunout na pole kolem sv. Klimenta. To se mu podařilo až roku 1905 po dohodě s majiteli pozemků.

S výzkumem, který vedl již sám, začal na jihozápadním rohu hradiště (parcela 62), kde byla nalezena kulturní jáma s keramikou, kterou zařadil do kultury platěnické, kostmi jak lovné zvěře (jelen, srna), tak domestikované (skot), kostěnou postranicí uzdy a bronzovou tyčinkou (*Píč 1908, 105*).

Poté byl výzkum přesunut na východ od hřbitova (parcela 57), kde nebyly nalezeny žádné stopy po osídlení. Nedaleko od tohoto výkopu, na vnější straně hřbitovní zdi (parcela 58), našel opukovou podezdívku rozsáhlé budovy, kterou interpretoval jako knížecí palác. Nedaleko vykopal dvě jámy s pravěkou keramikou a několik výkopů uskutečnil i na parcele

54. Nakonec provedl na západní straně čtyři průkopy valem vnitřního hradiště (obr. 4; *Píč 1908*, 106).

Výzkumy dokumentoval kresebně, fotograficky a písemným popisem. Z výzkumů pochází i plán hradiště (obr. 6; *Píč 1908*, 103–110).

3. 4. Josef Antonín Jíra (1868-1930)

Josef Antonín Jíra pocházel z Heřmanovy Huti u Stříbra. Již při studiu v Litomyšli se začal zajímat o starožitnosti a pro tamní muzeum kopal na hradišti u nedalekých Benátek, považovaném tehdy – nejspíše mylně – za historické místo Hrutov (z Kosmovy kroniky). Ze zájmu o archeologii poté začal studovat na pražské univerzitě. Roku 1895 pomáhal L. Niederlemu s archeologickou částí Národopisné výstavy. V Podbabě, kde bydlel, prováděl záchranné výzkumy a postupně vybudoval rozsáhlou sbírku nálezů.

J. A. Jíra působil jako správce sbírek Společnosti přátel starožitností českých. Jejím jménem prováděl v letech 1897-98 výzkumy kromě Prahy také na Levém Hradci (*Sklenář 2005*, 265). Prozkoumal raně středověké pohřebiště v žalovské cihelně (zázemí Levého Hradce). Jordanovské keramice dal název „levohradecká“ (*Borkovský – přednáška 1949*). Nálezy ze svých výzkumů shromažďoval ve vile na Hanspaulce (*Sklenář 2005*, 265).

Ačkoli je Jírovo jméno spojeno s výzkumy na Levém Hradci, bližší informace o jeho archeologických akcích se mi nepodařilo dohledat.

3. 5. Jaroslav Böhm (1901-1962)

Jaroslav Böhm se narodil v Holešově a s archeologií se poprvé seznámil v Olomouci díky J. Palliardimu. Vystudoval ji na univerzitě v Praze a od roku 1923 pracoval ve Státním archeologickém ústavu v Praze. Od roku 1939 zde zastával funkci ředitele (*Sklenář 2005*, 82).

Roku 1931 provedl J. Böhm kontrolní výzkum na parcele č. 59 (obr. 4), kde J. L. Píč našel roku 1905 pozůstatky kamenné stavby. Cílem výzkumu bylo odkrytí stavebních reliktnů a jejich případné zabezpečení a dále zjištění rozsahu raně středověkého pohřebiště (parcely č. 58 a 59), objeveného v roce 1890 Č. Ryznerem u hřbitovní zdi (obr. 4).

Kamenné základy „paláce“ našel a v zásypu stavby objevil kromě středověkých i pravěké střepy. Sonda u hřbitovní zdi neodhalila žádné další slovanské hroby, pouze zbytky

dvou překopaných hrobů a dvou jam, které nebylo možno datovat. Hlína okolo objektů obsahovala střepey eneolitické, knovízské a středověké (*Böhm 1934*).

3. 6. Ivan Borkovský (1897-1976)

Ivan Borkovský pocházel z Ukrajiny, do Čech přišel po první světové válce a začal studovat archeologii na FF UK. Výzkum na Pražském hradě jej přivedl k zájmu o raný středověk. Po smrti J. A. Jíry spravoval jeho muzeum na Hanspaulce. Od roku 1954 vedl samostatné pracoviště ARÚ ČSAV pro výzkum Pražského hradu (*Sklenář 2005, 84*).

První výzkum Ivan Borkovský na Levém Hradci zahájil v roce 1939 v souvislosti s rekonstrukcí kostela sv. Klimenta. Následoval záchranný archeologický výzkum v letech 1940-1941, při kterém byl proveden řez západním svahem ostrohu hradiště v místě, kde koruna valu byla nejvyšší. I. Borkovský zdokumentoval složitý sled vrstev, které přiřadil eneolitu, staršímu a mladšímu stupni knovízské kultury a době hradištní.

Po válce, roku 1947, zde navázal systematickým výzkumem, který trval do roku 1952 (*Borkovský 1965, 9*). V roce 1947 prováděl výzkum na parcele č. 54, kde pod východní stěnou objektu tehdy označeného jako „apsida“ našel širokou jámu, kterou na základě keramiky datoval do kultury knovízské. Uprostřed „apsidy“ se nacházela hruškovitě se rozšiřující jáma jordanovské kultury. Poté se výzkum přesunul na parcelu č. 62, kde byly v sondě nalezeny dvě pravěké vrstvy, eneolitická a knovízská (*Borkovský – deník 1947*).

Rok 1948 začal sondou opět na parcele č. 54 severně od farní budovy, u které byla nalezena jáma knovízské kultury, která ale byla vykopaná již J. L. Píčem. Na téže parcele provedl ještě další sondy, které obsahovaly jordanovský a knovízský materiál (*Borkovský – deník 1948*). V srpnu téhož roku položil I. Borkovský sondu na parcele č. 56 do místa předpokládaného opevnění, která se stala základem pro sondy provedené v roce 1949. Těžištěm výzkumu v roce 1948 však byla parcela č. 54 (*Tomková 2001, 151*). Kromě dvou fází hradby zde byly zachyceny i pravěké objekty datované do jordanovské, únětické a knovízské kultury (*Tomková 2001, 152*).

Roku 1949 se výzkum vrátil opět na parcelu č. 62, kde výzkum navázal severně od sondy položené o dva roky dříve, a na parcelu č. 56 k severnímu okraji hradiště (*Borkovský – deník 1949*).

Roku 1951 rozšířil I. Borkovský výzkum i na parcelu č. 57, kde byly otevřeny tři sondy (*Tomková 2001, 150*), které zachytily knovízskou kulturní vrstvu (*Borkovský – deník*

1951). Na parcelu č. 56 se vrátil o rok později a nová sonda zachytila další stopy osídlení v interiéru akropole, kde byl objeven spálený srub a sídlištní jámy různých období (obr. 7; *Borkovský 1965*, 9). Léta 1951 a 1952 byla zaměřena především na výzkum předhradí (obr. 4; obr. 7; *Borkovský 1953*, 621). I. Borkovský položil několik sond v jeho jižní a západní části (obr. 8), kde pod raně středověkým opevněním našel pravěkou kulturní vrstvu a jámu s knovízskou zásobnicí (obr. 11; *Borkovský – deník 1954*). Výzkum I. Borkovského na předhradí na akropoli uzavřely drobné akce v letech 1953 a 1955 (*Tomková 2001*, 7).

3. 8. Poválečné období

Od roku 1955 je lokalita sledována archeology středověkého oddělení Archeologického ústavu v Praze a archeology Středočeského muzea v Roztokách.

Roku 1959 byl proveden výkop pro vodovod v Levohradecké ulici, která kopíruje východní hranu předhradí a část akropole. Při výzkumu bylo nalezeno několik pravěkých objektů, pravděpodobně z období knovízské kultury a raně středověký příkop u akropole (*Tomková – Vojtěchovská 1998*, 349). Dokumentace i nálezy jsou uloženy ve Středočeském muzeu v Roztokách (*Tomková – Vojtěchovská 1998*, 334).

Roku 1982 provedli J. Frolík a I. Vojtěchovská záchranný výzkum severovýchodně od kostela sv. Klimenta, kde se kopaly základy pro západní zeď kolem nového hřbitova. Rozměry sondy byly 39 m na délku a 1,4 m na šířku. Podloží se nacházelo asi 0,55 m pod povrchem. Do něj zasahoval objekt s keramikou knovízské kultury. Další vrstvy byly datovány do kultury s vypíchanou keramikou, kultury nálevkovitých pohárů, kultury jordanovské, eneolitu obecně a doby halštatské (HC-D) a ojediněle laténské (LtC). Tento výzkum je důležitý pro poznání pravěkého osídlení v málo známé části akropole (*Tomková – Vojtěchovská 1998*, 350).

Při prohlubování hrobky roku 1997 se prokázala přítomnost stratigraficky starších horizontů, s jehož dochováním se již na tomto místě nepočítalo (*Tomková 2001*, 152).

V letech 2005–2006 proběhl záchranný výzkum při rekonstrukci inženýrských sítí, který vedla K. Tomková. Výzkum přinesl cenné informace o osídlení i opevnění hradiště (obr. 8) a v případě jižní části předhradí plnil funkci revizního výzkumu v prostoru opevnění, zkoumaného v 50. letech I. Borkovským. Potvrdil existenci pravěké vrstvy pod nejstarším raně středověkým opevněním a zjištěn byl též pravěký (blíže nedatovaný objekt (*Tomková 2006*, 77).

Dokumentace z výzkumů provedených po roce 1976 je uložena v oddělení středověku ARÚ Praha (pracoviště Pražský hrad). Část nálezů je uložena tamtéž, druhá část je uložena ve Středočeském muzeu v Roztokách.

Zatímco na akropoli prováděli výkopy či archeologický výzkum všichni výše uvedení badatelé, na předhradí jich působilo pouze několik. Jako první zde kopal Č. Rýzner, poté až I. Borkovský. Na výzkumu předhradí se podílel i záchranný archeologický výzkum K. Tomkové z let 2005–2006. Přehlédneme-li více než stopadesátileté období zájmu o Levý Hradec, musíme konstatovat, že výzkum I. Borkovského přinesl nejvíce informací o osídlení Levého Hradce. Jeho výzkumy zachytily dosud největší plochu hradiště a všechny sondy jsou dobře zdokumentované.

4. Přehled pravěkého osídlení Levého Hradce

Na Levém Hradci byly nalezeny pozůstatky osídlení z téměř všech pravěkých období. Z mladší doby kamenné zde byly nalezeny pozůstatky kultury s lineární keramikou a s vypíchanou keramikou, z pozdní doby kamenné kultury michelsberské, řivnáčské a jordanovské, z doby bronzové kultury únětické a knovízské a dále nálezy z doby železné, římské a stěhování národů.

Vhodné podmínky pro zachování souvrství od pravěku po středověk jsou na jihozápadní straně hradiště, kde kulturní vrstva dosahuje tří až pěti metrů (Tomková 2001, 149). Ačkoli pravěké osídlení je doloženo z celé plochy ostrožny (6,4 hektaru; obr. 2), opevněna byla podle současných poznatků pouze akropole o rozloze 3,6 hektaru (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 361).

Většina objektů a nálezů z výzkumů I. Borkovského není datována do kultur, proto jsem pro přehlednost textu rozdělila nálezy po parcelách, na nichž byly objeveny.

4. 1. Paleolit a mezolit

Z Levého Hradce zatím nepocházejí žádné nálezy datované do paleolitu nebo mezolitu.

4. 2. Neolit

Při výzkumech V. Krolmuse (50. léta 19. století) byly v jižní části akropole a na předhradí okryty sídlištní jámy kultury s lineární i vypíchanou keramikou (Dufek 2009, 29). Na akropoli našel J. L. Píč dva blíže nepopsané objekty obsahující vypíchanou keramiku (Prokop 1912, 18). U zdi nového hřbitova severovýchodně od kostela sv. Klimenta byly roku 1982 nalezeny vrstvy s keramikou vypíchanou (Tomková – Vojtěchovská 1998, 350). V jihovýchodní části akropole objevil I. Borkovský při výzkumu v roce 1948 jámu, která obsahovala blíže neurčenou neolitickou keramiku (Borkovský – deník 1948).

4. 3. Eneolit

Ačkoli jsou z akropole známy nálezy kultury jordanovské, michelsberské a řivnáčské, nelze na základě Borkovského deníků ani publikací eneolitický materiál přiřknout některé z nich bez revize.

V eneolitu byla akropole osídlena téměř v celém rozsahu (obr. 9). Na západní straně akropole objevil roku 1947 I. Borkovský 10 cm silnou vrstvu, která obsahovala zlomky eneolitických nádob. Vrstva překrývala zbytky stavby s ohništěm, z níž se zachovalo pouze několik sloupových jam o průměru 20-25 cm. Zbytek objektu byl narušen palisádou, kterou I. Borkovský datoval do kultury knovízské a raného středověku. Za součást eneolitického sídlištního celku je považován příkop ležící západně od hrany akropole. Ve vnitřním prostoru hradiště je z pozdní doby kamenné zachováno pouze několik sídlištních jam a shluky zlomků keramiky (*Borkovský 1965, 21*).

Eneolitickou vrstvu objevil I. Borkovský také při výzkumu základů rotundy, a to při její jižní straně a u apsidy (obr. 10). Vrstva měla sytě černou barvu a dosahovala mocnosti až 45 cm. V jižní části uvnitř rotundy bylo nalezeno ohniště s oblázky a kúlové jamky, které tvořily půdorys chaty (*Borkovský 1965, 51*).

Na svahu na jižní straně hradiště odkryl sloupové jámy zahloubené do skalního podloží, vzdálené od sebe 15-25 cm. I. Borkovský je interpretoval jako pozůstatky dřevěné fortifikace, která opevňovala eneolitické výšinné sídliště. K opevnění patřil i příkop vyhloubený do podloží, který byl překryt neporušenou destrukční vrstvou knovízské hradby (*Borkovský 1965, 21*). Příkop měl být přes 280 cm hluboký a 3 m široký. Vnější strana byla strmá, východní stěna mírně nakloněná (*Borkovský 1965, 22*).

4. 3. 1. Parcela č. 54

Severně od budovy fary na parcele č. 54 našel I. Borkovský roku 1948 jámu jordanovské kultury, která kromě střepů obsahovala i zvířecí kosti. Další jáma jordanovské kultury měla obdélníkový tvar a na severovýchodním konci byla překryta mladším ohništěm. Její rozměry I. Borkovský neuvádí (*Borkovský – deník 1948*).

Sonda č. 1 v severovýchodní části hradiště z roku 1949 odkryla černě zbarvenou eneolitickou vrstvu, která sahala až na podloží a vyskytovaly se v ní zlomky keramiky.

V sondě č. 3 a jejím okolí bylo nalezeno několik jam, které byly vyplněny černou hlínou a eneolitickými střepy (jáma č. 1 v severní části sondy; objekt ledvinovitého půdorysu o délce 180 cm, šířce 70-90 cm a hloubce 35-55 cm, který se nacházel těsně u východní strany jámy č. 1; jáma č. 5, s průměrem 120 cm a hloubkou 30 cm, ležící jižně od výše

uvedených objektů; jáma č. 6 o průměru 95 cm a hloubce 40 cm nacházející se východně od jámy č. 5 a ještě dále východně jáma č. 7). Jámy byly zahloubeny do štěrku (*Borkovský – deník 1949*).

Ve čtvrté sondě z roku 1948 byla objevena okrouhlá jamka obsahující jordanovské střepy.

4. 3. 2. Parcela č. 56

Na severním okraji hradiště (nad tratí) odkryl I. Borkovský roku 1949 pod povrchem 56 cm mocná vrstva, která obsahovala eneolitické střepy. Objekt byl dále zahlouben svisle do skály a pravděpodobně souvisí se stavbou opevnění.

Při výzkumu sondy č. 2 na severovýchodním okraji hradiště byly na skalnatém podloží nalezeny další eneolitické střepy.

V sondě umístěné jižně od sondy č. 3 „u Vankova plotu“ byla objevena vrstva obsahující eneolitické střepy.

Při výkopu sondy č. 9 na západní straně hradiště objevil I. Borkovský eneolitickou vrstvu promíšenou s oblázky. Do tohoto období spadá i palisáda a do skály vyhloubený příkop, ve kterém byla nalezena eneolitická keramika (*Borkovský – deník 1949*).

4. 3. 3. Parcela č. 62

V sondě na parcele č. 62 byla objevena eneolitická vrstva, která ležela na rostlém písku. Střepy datované do tohoto období byly přimíšeny i do mladších vrstev, které patřily knovízské kultuře (*Borkovský – deník 1947*).

4. 4. Doba bronzová

Osídlení doby bronzové je oproti eneolitickému rozšířeno i na předhradí. V jeho západní části odkryl I. Borkovský kulturní vrstvu a několik zásobnic, které datoval do mladší doby bronzové (*Borkovský 1965, 32*). V sondě č. 12, byla objevena knovízská vrstva, která nasedá na štěrkové podloží (*Borkovský – deník 1951*).

S velkou pravděpodobností bude část nálezů, které I. Borkovský datoval do knovízské kultury, po revizi zařazena do pozdní doby bronzové (např. keramika z kulturní vrstvy na parcele č. 62), příp. do doby halštatské.

Nejstarší osídlení z doby bronzové je doloženo nálezy kultury únětické. Několik střepů bylo nalezeno v jihovýchodní a v západní části akropole (*Borkovský 1965*, 20). Další nálezy byly zařazeny až do mladší a pozdní doby bronzové, ze které pochází nejvíce dokladů osídlení (obr. 9).

4. 4. 1. Parcela č. 54

U jižní stěny hradby, v Borkovského sondě č. 1 z roku 1951 byla nalezena knovízská nádoba (zásobnice), zasazená do 25-50 cm hluboké jámy, která byla vyhloubena do pískového podloží (*Borkovský – deník 1951*).

Na východní straně parcely č. 54 byly roku 1947 nalezeny čtyři jamky o průměru 25-30 cm, ve kterých byly nalezeny střepy knovízské kultury (*Borkovský – deník 1947*).

Na téže parcele severně od farní budovy vykopal I. Borkovský 140 cm hlubokou jámu knovízské kultury, na jejímž dně byl nález, který I. Borkovský interpretoval jako ohniště vymazané mazanicí.

V sondě na východní straně parcely byla objevena jáma kruhového půdorysu o průměru 330 cm, která byla zjištěna již dříve (snad J. L. Píčem), ale nebyla zcela prokopána. Ve vrstvě humusu byly zjištěny knovízské střepy.

V blízkosti sondy č. 3 byl vykopán podlouhlý objekt neznámých rozměrů, který obsahoval černou hlínu a knovízské a slovanské střepy. Sonda zasáhla do valu, který byl v těchto místech přes 4 m široký. Uvnitř hradby pod štěrkem byla 2 m dlouhá a 1,4 m široká knovízská jáma obsahující černou hlínu a střepy, která pokračovala i pod sondou č. 10. Materiál na stavbu hradištního opevnění byl brán z knovízské kulturní vrstvy, proto se v hlinité výplni hradby mezi břidlicovými kameny nacházejí mladobronzové střepy.

V sondě č. 4 byla objevena černá humusovitá vrstva, která obsahovala střepy z různých období, nejvíce slovanských a knovízských.

Na jižní straně sondy č. 8 byla nalezena velká rozdrčená knovízská zásobnice zasazená do podloží. Dále na východ byla velká knovízská sídlištní jáma.

Sonda v jihovýchodním rohu akropole odhalila břidlicové kameny z hradby, kterou I. Borkovský datoval do knovízské kultury. Od slovanské ji odděluje vrstva černé hliněné navážky a vrstva břidlicové drti (*Borkovský – deník 1948*).

4. 4. 2. Parcela č. 56

Při kopání sondy č. 1 na severovýchodním rohu akropole objevil I. Borkovský dvě jámy s knovízskými střepy (*Borkovský – deník 1949; Borkovský – deník 1951*).

V sondě č. 2 na parcele č. 56 na severovýchodní straně provedl řez hranou svahu, kde se (slovanská) hradba zařezávala do černé kulturní vrstvy, na jejímž povrchu byly nalezeny knovízské střepy (*Borkovský – deník 1949*). Ve skalnatém podloží byly 25-70 cm hluboké přírodní prolákliny, v nichž se nacházely knovízské střepy (*Borkovský – deník 1951*).

4. 4. 3. Parcela č. 62

Na parcele č. 62 pod středověkou vrstvou našel I. Borkovský roku 1947 dvě vrstvy „knovízské kultury“, které od sebe byly odděleny vrstvičkou písku. Ve „starší knovízské vrstvě“ našel tuhované hladké střepy, v „mladší knovízské vrstvě“ byl tuhovaný střep amfory s plastickými žebírky pod hrdlem a jiné tuhované střepy. Při výzkumu valu objevil různě zbarvenou, mohutnou knovízskou vrstvu, kterou interpretoval jako opevnění mladší doby bronzové. Byly zde nalezeny střepy s plastickými žebírky. Na povrchu vrstvy mladší doby knovízské byly kusy místní břidlice, což interpretoval jako část kamenného opevnění (*Borkovský – deník 1947*).

Roku 1949 při výzkumu vrcholně středověkého sklípku na parcele č. 62 pod jeho podlahou objevil knovízskou kulturní vrstvu (*Borkovský – deník 1949*).

Sonda z roku 1948 na severozápadním rohu akropole odhalila část valu, kde bylo prokázáno využití zříceného knovízského opevnění při stavbě hradby v raném středověku. Na vnější straně opevnění byla nalezena popelovitá vrstva, která obsahovala střepy knovízské a slovanské (*Borkovský – deník 1948*).

Při výzkumu západní části hradby, na který byla zaměřena sonda č. 9 byly pod slovanskou vrstvou nalezeny pozůstatky dvou vrstev knovízského opevnění, které od sebe byly odděleny 12 cm silnou vrstvou tmavé barvy. Starší vrstva o mocnosti 65 cm měla tmavě šedou barvu a jejím dně byla vrstva břidlicových kamenů. Ta ležela na 8-10 cm silné vrstvě datované do eneolitu (*Borkovský – deník 1949*). Na jižní stěně, u líce hradby, byly nalezeny dvě celé velké knovízské nádoby (*Borkovský – deník 1951*).

Obdobná situace byla nalezena i při hloubení sondy č. 8, také na západní straně akropole. Zde byl objeven i pravěký příkop, který I. Borkovský datoval do eneolitu (*Borkovský – deník 1949*).

Na západní straně hradiště objevil I. Borkovský dvě vrstvy, které datoval do období knovízské kultury: starší, spodní vrstva měla černou barvu s jámami po palisádě a mladší sestávala z kamenů a zeminy (*Borkovský 1965, 22*).

4. 5. Doba halštatská

Sídlištní keramiku našel I. Borkovský roku 1948 na parcele č. 54, severně od farní budovy a datoval ji do období bylanské kultury (*Borkovský – deník 1948*).

Nálezy získané při výzkumu J. Frolíka a I. Vojtěchovské z roku 1982 a datované do doby halštatské C-D byly nalezeny na akropoli u západní zdi nového hřbitova (*Tomková – Vojtěchovská 1998, 350*).

Dokladů osídlení z doby halštatské bude patrně více, ale bez revize nálezů z doby bronzové je nelze identifikovat.

4. 6. Doba laténská

V 60. letech 19. století byla na Levém Hradci (místo nálezů není blíže určeno) nalezena zlatá laténská mince. Poslední zpráva o jejím uložení pochází z roku 1891, kdy se nacházela v Mikšově sbírce (*Sklenář 1992, 288*).

Severovýchodně od kostela sv. Klimenta byly v sondě z roku 1982 nalezeny ojedinělé keramické střepy datované do Lt C (*Tomková – Vojtěchovská 1998, 350*).

4. 7. Doba římská a stěhování národů

Z hradiště pochází z výzkumů z přelomu 19. a 20. století několik zlomků keramiky z doby římské a stříbrná přezka datovaná do období stěhování národů (*Borkovský – kartotéka*). Vzhledem k malému počtu nálezů nelze s jistotou říci, že poloha byla v těchto obdobích osídlena.

4. 8. Opevnění

Obvod akropole má délku 750 metrů a ohrazená plocha měří asi 3,6 hektaru (*Borkovský 1965, 21*), obvod předhradí je 720 metrů a vymezuje plochu 2,8 hektaru (*Borkovský 1965, 32*). Sled všech opevnění lze dobře sledovat v severozápadním rohu akropole v sondě č. 9 (parcela č. 62), kterou provedl I. Borkovský roku 1949.

Podle jeho dokumentace a interpretace na skále leží pozůstatek eneolitické hradby – 8–10 cm silná vrstva promíšená s oblázky a břidlicovými kameny (*Borkovský – deník 1949*). Na vnější straně hradby byly odkryty sloupové jámy zahloubené do skály. Jejich průměr se pohybuje okolo 25 cm a vzdáleny byly od sebe 15 až 20 cm. I. Borkovský je interpretoval jako zbytky dřevěné palisády, která byla součástí opevnění. K fortifikaci patřil též příkop zahloubený do podloží (*Borkovský 1965, 21*). Jeho vnější strana strmě klesá až do hloubky 280 cm, vnitřní strana je mírně nakloněná. Šířka dosahovala až 3 metrů (*Borkovský 1965, 22*).

Na eneolitickou vrstvu nasedá 50 cm mocná vrstva písku, která je nahoře ohraničena břidlicovými kameny (*Borkovský – deník 1949*). Ty tvoří základ „starší knovízské vrstvy“ černé barvy, která dosahuje mocnosti 65 cm a na jejím povrchu spočívala navážka šterku. K této vrstvě patří i sloupové jámy palisády. Příkop patřící k tomuto opevnění dosud nebyl objeven (*Borkovský 1965, 22*).

„Mladší knovízská vrstva“ je od té starší oddělena 12 cm silnou tmavou vrstvou tvořenou popelem, uhlíky a sutí. Z mladší hradby zůstala vrstva sestávající z kamenů a hlíny (*Borkovský – deník 1949*). V obou fázích doby bronzové bylo doloženo opevnění pouze na akropoli (*Borkovský 1965, 32*). Otázkou zůstává kulturní a časové zařazení obou hradeb.

Na tento povrch nasedá násyp tělesa raně středověkého opevnění tvořený pískem. Byl proložen roštovou konstrukcí a na vnější straně stála čelní plenta z nasucho kladených kamenů, místy dosahující výšky až 140 cm. Ve zdi zůstaly otvory po trámech o průměru 10–15 cm, vzdálené od sebe 6–8 cm. Celková šířka hradby dosahovala 350–380 cm, v severozápadním rohu hradiště, kde bylo hradiště přístupnější byla hradba silná až 720 cm. Opevnění pravděpodobně vedlo po celém obvodu akropole i předhradí (*Borkovský 1965, 23*). Pro raný středověk je opět doložen příkop. Na západní straně akropole bylo opevnění zesíleno palisádou. V konstrukci hradby lze rozlišit i druhou stavební fázi (*Borkovský 1965, 24*).

Při stavbě raně středověkého opevnění byla využita opuka pocházející pravděpodobně z okolí Horoměřic (12 km od Levého Hradce), dále místní břidlice a buližník. Není jasné, zda byla břidlice lámána nebo vybírána ze starší hradby. Kromě místního porfyru byl na „starší knovízskou hradbu“ využit buližník, mladší obsahovala více břidlice. Pro eneolitickou hradbu byla využita místní břidlice (*Borkovský – deník 1949*).

5. *Prameny*

5.1. *Písemná dokumentace*

Písemná dokumentace se dochovala v různé podobě a rozsahu ze všech archeologických výzkumů provedených na Levém Hradci.

Výzkumy V. Krolmuse, které provedl na Levém Hradci, zaznamenal ve zprávách z let 1853 a 1855 a v deníku z roku 1855. Vše je uloženo v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a v rukopisném oddělení Knihovny Národního muzea v Praze (*Sklenář 1972, 3*).

Z výzkumů Č. Rýznera se zachoval deník, který byl uložen v archivu Oblastního muzea v Roztokách u Prahy (*Skružný 1970, 52*; v současnosti je nezvěstný) a publikovaná Zpráva o výzkumných pracích na Levém Hradci a na Přemyšlení – První výroční zpráva Společnosti přátel starožitností českých v Praze za správní rok 1889 (*Tomková 2001, 7*).

Po I. Borkovském se dochovaly deníky z výzkumů, seznamy sáčků a rukopisy publikovaných i nepublikovaných textů (např. texty přednášek). Vše je uchováno v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha. Z výzkumů, které probíhaly od roku 1955 do roku 1975, pochází standardní dokumentace, uložená ve Středočeském muzeu v Roztokách. Dokumentace z výzkumů, které probíhají od roku 1976, je uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

5. 2. *Kresebná dokumentace*

První plánek Levého Hradce vytvořil již V. Krolmus (obr. 5). Plán Č. Rýznera je uložen v Muzeu hlavního města Prahy (depozitář Stodůlky). Na plánu hradiště od J. L. Píče jsou zakreslena i místa jeho výkopů. Z výzkumů I. Borkovského jsou zachovány celkové plány, plány situací a řezy, které jsou v kompletní podobě uloženy v Archivu Pražského hradu a jejich další části (zpravidla kopie) v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

5. 3. *Fotografická dokumentace*

První fotografie z výzkumů pocházejí od J. L. Píče. Další fotografie jak terénu, tak nálezů byly pořízeny v rámci výzkumů I. Borkovského.

5. 4. Nálezy movité

Z prvních výzkumů (přelom 19. a 20. století) pochází omezené spektrum artefaktů. Badatelé sbírali pouze keramické zlomky, kamennou a kovovou industrii. Ve sbírce nálezů Č. Rýznera již najdeme zvířecí kosti a vzácně i mazanici (*Píč 1889*, 473), v souboru J. L. Píče se také vyskytují zvířecí kosti (*Píč 1908*, 105). I. Borkovský již shromažďoval zvířecí kosti, uhlíky a mazanici systematicky (*Borkovský – seznam sáčků*). Převážná většina pravěkých nálezů je datována do pozdní doby kamenné a mladší doby bronzové.

Celkové množství fragmentů pravěké keramiky přesahuje 12 tisíc (obr. 12) a tvoří tak přibližně třetinu všech keramických nálezů z Levého Hradce (*Tomková 2001*, 174).

Nálezy z výzkumů na Levém Hradci jsou uloženy v Národním muzeu (tab. I, nálezy z výzkumů z 19. století a z výzkumů J. L. Píče), ve Středočeském muzeu v Roztokách (nálezy z let 1955–1975 a část nálezů z pozdějších výzkumů) a v depozitáři Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha (tam především nálezy z výzkumů I. Borkovského a část nálezů z výzkumů po roce 1976; *Tomková – Vojtěchovská 1998*, 354).

číslo inventární	materiál	počet	datace	nález
325	ke	?	Kn	
474-80	ke	5	?	
1992-1993	ke	2	DŘ	
1994	Bl	1	Ne/Ene	1/4 kamenné sekerky
3617-4445	ke	?	Ln, Kn, By, Lt	
3775-3780	ke	6	Kn	
3819-3836	ke	18	Kn	
3837-3843	ke	7	Kn	
3844-3855	ke	11	Kn, By	
3856-3857	ke	2	Ene	přeslen; průměr 47 mm
4075-4078	ke	4	Kn	
4079	ko	1	Kn ?	zvířecí kost
6831	br	1	DBr/Ha	jehlice
6917	Bl	1	Ln	kamenná sekerka
7893-7906	ke	14	Kn	
7944-7969	ke	26	Kn, By	hrubé, silnostěnné nádoby a amfory, tuhované
7967-69	ke	3	By	
8674-8683	ke	10	Ene	

8684-8687	ke	4	Kn	
9807	ke	1	Ene	nádoba; výška 62 mm
16537	Br	1	Kn	sekerka s laloky; délka 136 mm
16719	ke	1	Ene	
16720	Bl	1	Ene	klín
16721	ke	1	Kn	
21392	Bl	1	Ene	sekerka, bulžník
25996	Br	1	Ha	náramek z tenké br. tyčinky, pr.165 mm
27086	Ag	1	SN	přezka
28002	Bl	1	Šk	sekeromlat
3775-3780	ke	6	Kn	
3819-3857	ke	39	Kn	střepey, přesleny
4075-4079	ke, ko		Kn	
41611-41620	ke	10	Jo	
41621	ke	?	Ene, Kn	
41622	ke	1	Ún	
41623	ke	1	Kn	
41625	ke	1	Ún	
41626	ke	1	Kn	
41627	ke	1	Ene	
41628	ke	1	Ha	
41629	ke	1	Ene	
41630	ke	1	Ene	
41631	ke		Ene	
41632	ke	1	Kn	
41633-41636	ke	4	Jo	
41637-41642	ke	6	Kn	
41643	ko	1	DŘ	jehlice
60273	?	1	Zp	dýka
7944-66	ke	23	Kn	
7893-7906	ke	14	Kn	
226184	br	1	Kn	nůž
396702-396751	ke	50	Jo	
396752	Šl	1	Jo	část jádra, silicit
396753	Bl	1	Jo	vývrtek, břidlice
397163-397167	ke	5	Jo	
397168	ke	1	Jo	přeslen

Tab. I. – nálezy uložené v Národním muzeu

6. Výšinná opevněná sídliště v širším okolí Levého Hradce

Cílem této kapitoly je zasadit Levý Hradec do kontextu osídlení výšinných poloh v jeho širším okolí a sledovat, jak se mění struktura osídlení v jednotlivých obdobích (obr. 13 – 23). Sledované území je vymezeno Mělníkem na severu, Tetínem na západě a na jihu a Starou Boleslaví na východě.

6. 1. Dolní Břežany (okr. Praha-západ)

Ostrožna západně od obce nese místní název Hradišťátko. Je vymezena dvěma roklemi. Severní strana je chráněna strmým svahem, který spadá do údolí Břežanského potoka. Jižní a západní stranu chrání menší rokle, která ústí do Břežanského údolí. Na východní přístupové straně navazuje ostrožna na rovinný terén. Opevněná plocha je lichoběžníkového tvaru s rozlohou 1,73 ha. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 338 až 345 m n. m. (Čtverák – Lutovský 1999, 407). Původně bylo hradiště opevněno po celém obvodu. Dnes jsou pozůstatky fortifikace znatelné na východní a jihozápadní straně. Podél vnější strany valu probíhal příkop.

Hradiště je známo od roku 1860 (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 69). Archeologický výzkum zde provedl V. Čtverák v letech 1985 a 1987 až 1990. Tento výzkum pomohl datovat hradiště a odhalil konstrukci opevnění.

Na základě keramiky, která byla nalezena v opevnění i v sídlištních objektech uvnitř opevněné plochy, bylo hradiště datováno do 11. století (Čtverák – Lutovský 1999, 414).

6. 2. Dřevčice (okr. Praha-východ)

Hradiště leží severně od vsi Dřevčic na rozhraní k. ú. Dřevčice a Popovice. Ostrožna se rozkládá nad pravým břehem Vnořského potoka, který převyšuje o 20 m. Rozloha hradiště je 2 hektary. Jihozápadní část hradiště byla narušena novodobým lomem (Zápotocký 2000, 172).

Na lokalitě prováděl M. Kuna (OM Brandýs) v 80. letech minulého století menší výzkumy a povrchové průzkumy.

Lokalita byla osídlena v blíže neurčeném období eneolitu a v pozdní době halštatské (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 77). Opevnění sestávalo ze tří příkopů, které obklopovaly akropoli a část předhradí (Zápotocký 2000, 172).

6. 3. Hostim (okr. Beroun)

Poloha se nachází na vápenatém ostrohu nad soutokem Berounky a Loděnice (Kačáku nebo Kačického potoka). Větší část hradiště leží v poloze Na Hradišti, menší část přímo nad řekou v poloze Kozel. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 278–304 m n. m. Ostrožna je chráněna ze západu, jihu a východu skalními stěnami s převýšením až 65 metrů. Jižní svah byl zničen lomem Alcazar. Celková rozloha ostrožny je 14,9 hektaru.

Hradiště bylo chráněno třemi příčnými pásy opevnění. Vnější val zkoumán nebyl, ale jeho délka se odhaduje až na 825 metrů. Jeho severozápadní část byla poškozena v letech 1937 a 1938 při stavbě dvou pevnůstek Pražské obranné čáry. Střední pás opevnění je dlouhý 400 metrů, široký 5 až 6 metrů a místy až 1,5 metru vysoký. Toto opevnění je vzhledem ke své konstrukci datováno do 9. století. Vnitřní opevnění bylo postaveno v nejužší části ostrožny. Jeho délka je 134 metrů a současné převýšení 1,2 metru. Předpokládá se, že toto opevnění může pocházet již z pozdní doby kamenné, případně střední doby bronzové (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 85).

První archeologický popis hradiště pochází z roku 1875 od M. Lüssnera (*Sklenář 1983, 63–64*). Terénní výzkum menšího rozsahu provedl roku 1877 Š. Berger. Podrobnější zprávu sepsal koncem 19. století B. Jelínek, později J. Axamit. V roce 1944 zkoumal M. Šolle střední val. Ve druhé polovině 40. let zde uskutečnil výzkum F. Prošek, který z vnitřního prostoru hradiště získal velký počet nálezů. Další archeologický výzkum provedl V. Daněček roku 1990 při výkopu pro stožár elektrického vedení (*Benková – Čtverák – Lutovský 1997, 311*).

Na základě materiálu z výzkumů a povrchových sběrů na hradišti lze datovat nejstarší osídlení do pozdní doby kamenné. Dále bylo hradiště osídleno ve střední a mladší době bronzové a v době halštatské. Sled vrstev nad východní stranou lomu poskytl i keramiku z mladší doby římské. Z opevnění se zatím podařilo datovat pouze střední val, a to do 9. století, na počátku 10. století hradiště zaniklo (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 86).

6. 4. Choteč (okr. Praha-západ)

Jednodílné hradiště na trojúhelníkovité ostrožně leží severně od vsi nad levým břehem Radotínského potoka v poloze Škrábek. Rozloha se pohybuje okolo 0,8 hektaru (Sláma 1988, 72). Severozápadní a jihozápadní strana je chráněna strmými srázy s převýšením okolo 45 metrů. Ostrožna je přístupná od východu (Sláma 1988, 22). Fortifikace sestává z valu a příkopu, který předěluje ostroh ve směru sever – jih a ohraničuje plochu o rozloze jednoho hektaru. Val je asi 300 – 400 cm vysoký a příkop je asi 50 cm hluboký.

Hradiště bylo objeveno až po druhé světové válce. Průzkum zde provedli A. Knor a S. Vencl roku 1968 (Vencl 1969, 46). Archeologický výzkum zde nebyl zatím proveden. Ani z povrchových sběrů nepochází přesněji datovatelný materiál. Předpokládá se nicméně pravěké i slovanské osídlení (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 112).

6. 5. Klecany (okr. Praha-východ)

Osídlení se nacházelo na ostrožně nad pravým břehem Vltavy, jihozápadně od obce (poloha Na Hradisku), ve vzdálenosti asi 1200 metrů od Levého Hradce (Sláma 1988, 24). Ostrožna je přístupná ze severovýchodu po asi 100 metrů široké šíji. Ostatní strany jsou chráněné strmými svahy, které na jihovýchodě převyšují hladinu řeky až 40 metrů. Hradiště je jednodílné a jeho rozloha je 5,8 hektaru. Severní část je porušena novodobou těžbou kamene a stavbou rodinných domků (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 125).

Poloha byla objevena na konci 19. století J. L. Píčem. Ve 20. letech 20. století zaznamenal E. Šimek fortifikaci, popsal terén hradiště a odhadl zde raně středověké osídlení (Martinec 1970, 307). Roku 1965 provedl V. Martinec archeologický výzkum, který zachytil šíjové opevnění a několik raně středověkých obydlí. Výzkum vedený I. Krutinou a N. Profantovou v roce 2000 zachytil uvnitř opevněné plochy slovanské pohřebiště.

Vzhledem k nálezům z okolí lze i na hradišti předpokládat pravěké osídlení. Přímé doklady osídlení hradiště pocházejí z 10. století, ze kterého pochází bohatě vybavené hroby. Keramické nálezy jsou datované až do 12. století (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 126).

6. 6. Kováry (okr. Kladno)

Hradiště nese od raného středověku jméno Budeč (*Sláma 1988*, 13). Leží na ostrožně nad soutokem Zákolanského a Týneckého potoka, jihozápadně od obce Zákolan v nadmořské výšce 260-288 m n. m. Převýšení ostrožny nad údolím je 50 metrů. Hradiště se rozkládalo na ploše zhruba 23 hektarů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 144).

Počátky archeologického výzkumu lze sledovat již ve 30. až 40. letech 19. století, kdy zde působil V. Krolmus. Rozsáhlejší výzkumy jsou spjaty s J. L. Píčem na přelomu 19. a 20. století. První pláněk hradiště nakreslil konzervátor F. X. Beneš a publikoval ho J. E. Vocel (*Váňa 1978*, 372). Další výzkumy zde probíhaly v letech 1929-1931 pod vedením M. Šolleho a Z. Váni a účastnila se jich i americká expedice R. W. Ehricha. Výzkum se zaměřil na zástavby a opevnění a přilehlé pohřebiště. Roku 1941 provedl M. Šolle výzkum vnějšího valu (*Bartošková 1997*, 41) a v letech 1975 až 1978 vnitřního valu (*Váňa 1989*, 123). Předhradí bylo zkoumáno od roku 1981 A. Bartoškovou (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 146).

Hradiště bylo osídleno lidem mohylové kultury střední doby bronzové (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 145). Z akropole pocházejí nálezy knovízské kultury. Do této doby je kladeno i nejstarší opevnění, které zaujímalo pouze prostor akropole (*Bartošková 1997*, 46). Bylo tvořeno 2–3 řadami velkých neopracovaných kamenů (bulžník, pískovec, břidlice). Fortifikace byla využívána i v pozdní době bronzové lidem štítarské kultury (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002*, 158). Opevnění bylo obnoveno v raném středověku (asi na přelomu 8. a 9. století). Hradiště se skládalo z akropole, předhradí, které navazovalo na západě, severu a východě, a dále dvou malých předhradí na severu a severovýchodě. Vnitřní hradiště i předhradí byla opevněna po celém obvodu (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 144).

6. 7. Kozly (okr. Mělník)

Hradiště se nachází na ploché terasovité vyvýšenině, která vystupuje ze záplavového území Labe, v poloze Na Hradišti (*Sklenář a kol. 1993*, 113). Převýšení nad okolním terénem je dnes pouze 1,5 až 3 metry. Rozloha hradiště je asi 1 ha (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 148).

Nejpodrobněji popsal hradiště J. L. Píč, který je navštívil kolem roku 1890. Archeologický výzkum zde zatím proveden nebyl (*Sláma 1988*, 26).

Hradiště zatím není přesně datováno. Z povrchových sběrů je známa eneolitická plochá kamenná sekerka a keramika, která může patřit do doby halštatské nebo do raného středověku (asi 11. století; *Sláma 1988*, 26). Hradiště bylo nejspíše opevněno po celém obvodu hradbou a příkopem. Zástavba ani konstrukce hradby není známa (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 149).

6. 8. Lhota u Dolních Břežan (okr. Praha-západ)/ Praha-Točná (Praha 4)

Komplex opevnění nad soutokem Vltavy a Břežanského potoka (*Zápotocký 2000*, 177) se skládá ze dvou částí. Jižní část, známá jako Hradiště nad Závistí je trojúhelníkového půdorysu. Výškový rozdíl mezi hradištěm a hladinou řeky je až 200 metrů. Nejvyšší bod opevněné plochy dosahuje nadmořské výšky 391 m. V době laténské byl k hradišti pravděpodobně připojen i vrch Šance s nadmořskou výškou 380 m, který je od Hradiště oddělen hlubokým údolím Břežanského potoka (*Jansová 1966*, 138). Rozloha opevněné plochy dosahovala 154 až 179 hektarů, ale plocha vhodná k osídlení je pouze okolo 85 hektarů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 161).

O hradišti psal již B. Balbín roku 1681. První archeologický popis s plánkem uveřejnil F. X. Beneš roku 1864, rozsáhlý popis uvedl J. E. Vocel v *Pravěku země České* z roku 1868. První pozorování terénu spojené s povrchovými sběry a podrobným měřením provedl F. Prošek roku 1943 na popud J. Böhma. Tato akce byla základem pro systematický výzkum, který zde probíhal od roku 1963 do roku 1990 (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 162). Předtím bylo provedeno detailní zaměření celé plochy a vytvoření vrstevnicového plánu. V letech 1963-1973 vedla výzkumy na hlavních plochách L. Jansová, dílčí výzkumy A. Knor, E. Plesl a P. Drda. Druhé období, mezi lety 1973 a 1990, je spojeno se jménem K. Motykové (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 163).

Hradiště bylo osídleno v eneolitu, ve střední, mladší a pozdní době bronzové, v pozdní době halštatské až časně laténské, v pozdní době laténské, v době římské a v období stěhování národů (*Jansová 1966*, 139). Další osídlení následovalo až v raném středověku. První opevnění se předpokládá již v eneolitu, doloženo je ale až ze střední doby bronzové, kdy zde stála palisáda. Další fortifikace jsou doloženy z pozdní doby bronzové, doby

halštatské i doby laténské (*Zápotocký 2000, 177*). Ve 2.–1. století zde vzniklo oppidum, které částečně využilo staršího opevnění (*Waldhauser 2001, 531*).

V jihozápadní části hradiště bylo objeveno několik objektů datovaných do eneolitu (kultura nálevkovitých pohárů, kultura řivnáčská). Sonda na jižním okraji akropole odhalila opevnění z doby železné a palisádovou fortifikaci ze střední doby bronzové. Materiál datovaný do doby bronzové byl nalezen také na Šancích. V pozdní době halštatské bylo na ploše ve vrcholové části postaveno několik řad velkých domů. Celý prostor byl z východní, severní a západní strany chráněn hradbou a příkopem, který byl vylámán do skály (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 166*). Na přelom doby halštatské a laténské je datovaná dvorcová zástavba na akropoli a objekty se základovým žlabem a vnitřní dělicí konstrukcí. Na celé ploše byl zjištěn systém komorové vyrovnávky, který byl tvořen sítí kamenných zídek (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 165*).

6. 9. Libušín (okr. Kladno)

Hradiště se rozkládá na trojúhelníkovité ostrožně, která je ohraničena roklemi Svatojiřského a Libušínského potoka. Rozloha hradiště je 12,3 ha a můžeme na ní rozlišit akropoli (2,6 ha), která byla opevněna po celém obvodu, a dvě předhradí. Severní a jižní strana je chráněna strmými svahy a převýšení zde dosahuje až 60 metrů. Východní strana, kde se setkávají obě rokly, není tak strmá. Přístupová cesta vedla z jihozápadní strany, kde bylo hradiště chráněno třemi příčnými valy. Severní okolí hradiště je narušeno těžební činností (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 180*).

První výkopy na ostrožně provedl M. Kalina z Jäthensteinu roku 1835, v odborné literatuře ho jako první uvedl J. E. Vocel (*Sláma 1988, 35*). Na počátku 20. století hradiště zkoumal J. L. Píč a další výzkumy zde probíhaly v letech 1949-52 a 1956 (J. Böhm) a v letech 1966 a 1970-71 (J. Kabát a Z. Váňa; *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 181*).

Osídlení je datováno do raného středověku (6./7. století), opevnění vzniklo až na konci 9. století (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 182*). Pravěké nálezy zatím nebyly objeveny.

6. 10. Malé Kyšice (okr. Kladno)

Hradiště je umístěno na vysokém vrchu asi 500 metrů od mlýna Poteplí v údolí potoka Kačáku. Nadmořská výška je kolem 489 m n. m. Plošina, na které hradiště leží, je téměř čtvercového tvaru. Směrem k jihovýchodu je plocha mírně skloněná, na jihozápadě je skalnatý výběžek. Severozápadní stranu chrání skalní srázy, na ostatních stranách byla postavena kamenná hradba. Rozloha hradiště je 1,5 hektaru (*Waldhauser 1993, 246*).

Hradiště objevil Z. Peřina roku 1961. První záchranný archeologický výzkum na hradišti provedli roku 1985 pracovníci Okresního muzea v Kladně (*Waldhauser 1993, 245*). Vedli sondu přes nejlépe zachovanou část valu.

Opevnění je datováno do pozdní doby bronzové. Několik střeptů nalezených ve vnitřním prostoru hradiště dokládá osídlení polohy v mladší době bronzové (kultura knovízská) a době halštatské, příp. době laténské (*Waldhauser 1993, 250*).

6. 11. Mělník (okr. Mělník)

Na ostrožně nad soutokem Labe a Vltavy se v místě dnešního zámku a historického jádra města nacházelo raně středověké hradiště (*Sklenář 1998, 78*). Původní zástavba i fortifikace byly téměř zničeny výstavbou hradu, zámku a města (*Sláma 1988, 43*).

Výzkumy P. Meduny (dosud nepublikované) zachytily původní opevnění, které bylo vybudováno pravděpodobně na přelomu 9. a 10. století (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 199*).

6. 12. Minice (okr. Mělník)

Hradiště se nalézá na ostrožně jižně od obce Minic. Leží v nadmořské výšce 274 m n. m. Ostrožna je na severu, na jihu a na západě vymezena údolím potoka Rusavky, na severozápadě Otvovickým údolím, jehož osou je Zákolanský potok. Převýšení ostrožny nad údolím je 70 metrů. Plocha hradiště je 1 ha a je poškozena dvěma malými lomy, které poskytovaly kvalitní buližník.

Archeologický výzkum zde prováděl v 70. a 80. letech 20. století M. Slabina (*Waldhauser 2001, 335*). Hradiště bylo roku 1972 jako jedno z prvních zkoumáno geofyzikálními metodami (*Šilhová – Pavlík 1973, 41*). Výzkum postihl jednu desetinu plochy

a přinesl desítky tisíc nálezů, především keramiky a zvířecích kostí, ale bylo zde nalezeno i několik kovových předmětů (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 204*).

První osídlení je doloženo z pozdní doby kamenné (kultura zvoncovitých pohárů; *Zápotocký 2000, 178*). Dále bylo hradiště osídleno ve starší a mladší době bronzové (kultury únětická a knovízská; *Slabina 1982, 56*) a poprvé bylo opevněno až v mladší době halštatské v 6. století před Kristem (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 204*). Sestávalo z akropole a dvou předhradí (severního a východního). Jeho trvání se odhaduje na 70 let (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 201*). Na přístupné východní straně chrání hradiště čtyři metry široký a dva metry hluboký příkop a tři metry široká hradba. Další hradba byla postavena po celé délce jižní strany, dva metry pod hranou ostrožny. Akropole je ze severu chráněna kamennou hradbou, která se skládala z vnitřní a vnější zdi postavené z balvanů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 203*).

6. 13. Praha-Bohnice

Hradiště leží na trojúhelníkovité ostrožně nazývané Zámka nebo Na zámkách, která je s okolím spojena dnes asi 30 m širokou šíjí a zvedá se nad pravým břehem Vltavy. Severní strana ostrožny je chráněna údolím Dražanského potoka. Výrazná rokle chrání hradiště i z jižní strany. Západní stranu tvoří skalnatá stráň nad Vltavou s převýšením 60 m. Původní terén zde byl narušen novodobým lomem. Hradiště se rozkládá na ploše asi 6,5 ha a nejvyšší bod hradiště leží v nadmořské výšce 245 m n. m. (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 976*).

Hradiště bylo objeveno V. Krolmusem , který zde prováděl výzkum v letech 1849 až 1854. První publikoval zprávu o hradišti F. X. Petera-Rohoznický (*Sláma 1988, 10*). Výzkumy menšího rozsahu zde byly prováděny na konci 19. století (W. Osborne, J. L. Píř) i ve 20. století (J. Hellich, A. Jeništa, A. Stocký, V. Hájek). Modernější výzkumy zde provedli v letech 1961, 1965 a 1966 N. Mašek, M. Slabina a M. Fridrichová (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 246*).

Ostrožna byla poprvé využita k sídlení v mladší době kamenné (kultura s lineární keramikou; *Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 210*), dále v pozdní době kamenné lidem kultury nálevkovitých pohárů (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 305*) a řivnáčské kultury, kam je datováno první opevnění, ze kterého byl v západní části hradiště objeven do skály vytesaný příkop pro palisádu (*Zápotocký 2000, 179*). Lokalita byla dále osídlena v době bronzové (kultura únětická, větěřovská, mohylová a štítarská), ve starší době železné a v raném

středověku (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 281*). Na severní straně hradiště lze pozorovat pozůstatky opevnění v podobě nevýrazné terénní vlny. Až dva metry vysoký val přepažuje i přístupovou šíjí. Ačkoli ostrožna byla pravděpodobně opevněna ve většině výše uvedených období, jsou dodnes viditelné pozůstatky fortifikace datované do raného středověku (konec 8. či první polovina 9. století; *Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 246*).

6. 14. Praha-Butovice

Hradiště je situováno na mohutné ostrožně, která vybíhá z butovické plošiny a zvedá se až 74 m nad údolí Prokopského a Dalejského potoka. Přirozenou ochranu na jižní a západní straně poskytují příkré skalnaté srázy, na severní straně je svah mírnější, ale ani z této strany nebylo hradiště snadno přístupné. Na východní straně, kde ostrožna přechází v rovinný terén, byla chráněna dvěma pásy příčného opevnění. Na jižním okraji se nachází nejvyšší bod hradiště v nadmořské výšce 314 m n. m. (*Sláma 1988, 18*). Celková rozloha hradiště je 9 hektarů (akropole 4,4 ha, předhradí 4,6 ha). Vnější val se do dnešní doby nedochoval, a to především kvůli intenzivní zemědělské činnosti. Koncem 19. století zde ale byla ještě viditelná terénní vlna o délce 172 metry (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 247*). Předpokládá se, že původní hradba byla nejméně o 230 metrů delší. Vnitřní val je dnes dochovaný v délce asi 150 metrů a převyšuje okolí asi o 2 metry.

Hradiště bylo objeveno B. Jelínkem a do odborné literatury bylo poprvé uvedeno roku 1884. Archeologický výzkum zde provedl až roku 1964 N. Mašek. Mnoho keramiky pochází z povrchových sběrů. Výzkum odkryl zbytky opevnění na severní straně hradiště. Nepodařilo se zjistit bližší informace o jeho konstrukci, pouze to, že bylo použito velké množství kamene. Příčné valy ani vnitřní prostor hradiště nebyly zkoumány a je pravděpodobné, že pozůstatky osídlení byly zničeny orbou (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 248*).

Nejstarší osídlení plochy je datováno do mladší doby kamenné (kultura s vypíchanou keramikou), dále do pozdní doby kamenné (kultura řivnáčská), kdy byla ostrožna pravděpodobně i poprvé opevněna. Nečetné nálezy patří pozdní době bronzové. Další osídlení spadá až do raného středověku (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 980*).

6. 15. Praha-Dolní Liboc

Pravěké výšinné sídliště a raně středověké hradiště v Šárce se nachází v poloze Na Hradišťatech, na širokém skalním bloku. Z jihu, západu a severu je poloha chráněna údolím Šáreckého potoka. Přístup na hradiště je možný pouze z východní strany. Rozloha akropole a dvou předhradí je 25 ha. Akropole o rozloze asi 3 ha leží v jihozápadní části zvané Kozákova skála (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 248), která okolní terén převyšuje o 20-30 metrů. Celkové převýšení nad potočným údolím je až 80 metrů. Akropole byla opevněna pouze na severní straně, kde navazuje na dvanáctihektarové vnitřní předhradí. Východně od prvního předhradí se rozkládá vnější předhradí s rozlohou asi 9,5 ha. Na obou předhradích je dodnes patrné opevnění téměř po celém jejich obvodu. Severní a západní strana byla pro prudký svah pravděpodobně chráněna pouze lehkým opevněním. Jih vnějšího předhradí je narušen lomem a novodobou zástavbou. Osídlení je doloženo na dvou polohách (Kozákova a Šestákova skála; *Lutovský – Smejtek a kol. 2005*, 980).

Archeologické výzkumy na šáreckém hradišti probíhají již od poloviny 19. století. První dokumentace pochází od V. Krolmuse. První plán hradiště zveřejnil roku 1868 F. X. Beneš. Výzkumy z počátku 20. století jsou spojeny se jménem J. A. Jíry (*Sláma 1988*, 55). Četnými amatérskými výkopy bylo poničeno množství archeologických situací. V 50. a 60. letech zde prováděli výzkumy menšího rozsahu B. Novotný, B. Nechvátal a N. Mašek, především za účelem poznání charakteru opevnění. Moderní výzkum, který by zjistil vnitřní zástavbu hradiště, tu proveden nebyl (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 250).

Poloha byla osídlena od mladší doby kamenné po celý zbytek pravěku. Z obou poloh pochází nálezy z mladší době kamenné (kultura s lineární keramikou – šárecký typ i kultura s vypíchanou keramikou; *Lutovský – Smejtek a kol. 2005*, 216, 229) a z pozdní doby kamenné (kultura řivnáčská). Šestákova skála byla ve 20. století narušena a opevnění nemůže být doloženo (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 250). První doložené opevnění je na Kozákově skále. Mohlo by pocházet již z pozdní doby kamenné (řivnáčská kultura). Další nálezy spadají do kultury únětické a štítarské a do doby halštatské (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002*, 286). Ve středověku bylo hradiště osídleno od 8. do 10. století, kdy jeho význam upadá (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 251).

6. 16. Praha-Hostivař

Hradiště se rozkládá na obdélníkové ostrožně s plochým temenem na pravém břehu Hostivařské přehrady v nadmořské výšce 277–289 m n. m., v poloze zvané Šance, Na Zámkách nebo Kozinec. Ostrožna se svažuje od východu k západu a z jihu, západu a severu je obtékána potokem Botičem. Před napuštěním přehrady bylo její převýšení nad okolním terénem 40 metrů (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 977*). Rozloha ostrožny přesahuje 5 hektarů (*Waldhauser 2001, 415*).

Jako první se o hradišti v odborné literatuře zmínil počátkem dvacátého století J. L. Píč (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 251*). V 50. a 60. letech minulého století zde provádělo dlouholetý povrchový průzkum Muzeum hlavního města Prahy pod vedením N. Maška. Roku 1972 byl uskutečněn první zjišťovací výzkum. Sondy vedly přes opevnění na severní straně a částečně i vnitřek hradiště. Byly objeveny zahloubené objekty se zlomky keramiky.

Osídlení a opevnění je datováno do doby halštatské (HD 2–3). Ve svrchních vrstvách a v ornici se nacházejí raně středověké střepy. Předpokládá se, že slovanské osídlení využilo pozůstatků halštatského opevnění (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 252*).

6. 17. Praha-Hradčany

Úzký skalnatý ostroh, na němž dnes stojí Pražský hrad, se nachází nad údolím Vltavy. Původní terén hradiště je dlouhodobým osídlením značně pozměněn. Býval to protáhlý skalní hřbet s nerovným povrchem, na kterém bylo málo obyvatelného prostoru. Na severu je ostroh vymezen údolím potoka Brusnice. Jeho hloubka byla v minulosti mnohem větší. Na jihu klesá ostrožna do malostranské kotliny, na východě se ostrožna zužuje a klesá k Brusnici, která se nedaleko vlévá do Vltavy. Západní strana je chráněna příčnou roklí. Ve východní části dnešního třetího nádvoří se nacházela rokle s vydatným pramenem.

Archeologické výzkumy na Pražském hradě začaly na začátku 20. století a byly spojeny především s dostavbou svatovítské katedrály. Od poloviny 20. století až do dneška je ostroh pod téměř nepřetržitým archeologickým dohledem. Výzkumy prováděli K. Guth, I. Borkovský, Z. Smetánka, J. Frolík, I. Boháčová, K. Tomková, J. Kupka a další (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 978*).

Pravěké osídlení bylo výrazně narušeno pozdější lidskou činností a mezi nálezy jsou především druhotně přemístěné zlomky keramiky (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek*

2003, 252). Střepey jsou datované do pozdní doby kamenné (kultura řivnáčská, kultura zvoncovitých pohárů; *Zápotocký 2000*, 195) a mladší doby bronzové (kultura knovízská). V obou obdobích mohla být ostrožna opevněna, ale zbytky pravěké fortifikace nebyly nalezeny. Další osídlení je zde doloženo od raného středověku (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 253).

6. 18. Praha-Královice

Hradiště se nachází asi kilometr severozápadně od vsi Královic, v poloze U Markéty (U sv. Markéty, Hradiště sv. Markéty). Ostrožna se nachází nad meandrem Rokytky. Údolí potoka je hluboké až 15 metrů a vymezuje ostrožnu ze severní, západní i jižní strany. Na východní straně chrání hradiště mohutný val o délce zhruba 340 metrů. Rozloha hradiště je 7,5 hektaru a skládá se z akropole a předhradí (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005*, 980).

V archeologické literatuře je tato lokalita známa již od roku 1862 (zprávy K. V. Zapa, J. E. Vocela a J. L. Píče). Fotograficky ji zdokumentoval koncem 40. let J. Žatecký (*Kudrnáč 1965*, 43) a moderní popis hradiště provedli J. Kudrnáč a J. Richterová (*Sláma 1988*, 27) a, ale dosud tu nebyl proveden archeologický výzkum.

Materiál z povrchových sběrů datuje hradiště do raného středověku (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 256).

6. 19. Praha-Troja

Čtyřúhelníková ostrožna v poloze Nad Podhořím, Na Farkách nebo Na Větráku má rozlohu cca 1 ha a nachází se na pravém břehu Vltavy v nadmořské výšce 270 m n. m. Lokalita byla silně narušena zemědělskou činností.

Hradiště bylo zkoumáno již E. Štorchem, který zde rozpoznal dvě linie opevnění. V 60. letech minulého století provádělo na hradišti výzkum Muzeum hlavního města Prahy. V letech 1966 a 1967 jej vedl M. Slabina, v letech 1968-74 M. Fridrichová.

Poloha byla osídlena již v pozdní době kamenné (kultura s kanelovanou keramikou). Dokladem jsou základy nalezené chalupy. První opevnění zde bylo postaveno z nasucho kladených kamenů, palisády a příkopu ve starší době bronzové, v období věteřovské kultury. Z období bylanské kultury v době halštatské pochází základový žlab pro dvojitou palisádu,

kteřá obepínala ostrožnu na severní a jižní straně. Na východě ji oddělovala od okolního terénu. Palisáda nebyla zjištěna na západní straně, kde poskytovaly přirozenou ochranu strmé skály, které zde měly nad řekou až devadesátimetrové převýšení. Tato situace se obvykle interpretuje jako velmožský dvorec („Herrenhof“; Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 258). Obydlí a výrobní objekty se časem rozšířily i za opevněnou plochu a dále neopevněná osada zanikla až na začátku doby laténské (Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 288).

6. 20. Praha-Vinoř

Na k. ú. Vinoř byly v minulosti osídleny tři výšinné polohy.

Polohu Na hradišti tvoří trojúhelníkový ostrožnovitý výběžek v bývalé zámecké oboře jihovýchodně od Vinoře. Od západu a východu je ostrožna ohraničena dvěma údolími, která se spojují severně od ní. Převýšení je nejvýše 16 m (Kudrnáč 1964, 215). Hradiště sestává ze dvou samostatně opevněných poloh, které byly odděleny příkopem. Tato koncepce není běžná a ve středních Čechách ji známe pouze z Levého Hradce (Sláma 1988, 63). Na severní straně ostrožny leží větší část zvaná Velké hradiště, která zaujímá rozlohu 3,7 hektaru. Po celém obvodu je chráněna mohutným valem o výšce až tři metry. Za příkopem na jižní straně se nachází tzv. Malé hradiště o rozloze cca 0,9 hektaru, které je také opevněno po celém obvodu. Severovýchodně od hradiště byly objeveny dva prameny – důležitý vodní zdroj pro obyvatele hradiště (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 258).

Hradiště je v archeologické literatuře poprvé zmíněno již roku 1868. Podrobnější popis a zpracování povrchových nálezů provedl až v 60. letech 20. století J. Kudrnáč, v 80. letech 20. století prováděla povrchové průzkumy J. Richterová (Sláma 1988, 62). Terénní archeologický výzkum zde dosud neproběhl, proto chybějí informace o opevnění a zástavbě a hradiště není blíže datováno (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 258).

Osídlení této polohy bylo na základě nálezů keramiky datováno do raného středověku, ale pocházejí odtud i střepy z doby halštatské (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 259).

Druhá poloha, zvaná V Obůrkách, leží na úzké ostrožně jihovýchodně od obce. Poloha je chráněna ze tří stran (z jihu, severu a západu) strmým svahem. Na východní straně

byla vybudována příčná fortifikace v podobě hrotitého příkopu se šikmými stěnami. Jeho původní šířka byla asi 2,5 m a hloubka 1,5 m (*Zápotocká-Steklá 1963, 315*).

Archeologický výzkum zde provedla O. Kytlicová roku 1955 (*Lutovský – Smejtek 2005, 235*), v letech 1959 a 1960 M. Zápotocká. Její výzkum zachytil na vnitřní straně příkopu řadu kůlových jamek, které mohou být interpretovány jako palisáda. Opevnění je kladeno do závěru starší a počátku střední doby bronzové, tedy do věteřovsko-mohylového horizontu.

Poloha V Obůrkách byla osídlena v neolitu (kultura vypíchaná a lengyelská), eneolitu, starší době bronzové (kultura věteřovská), střední době bronzové, mladší době bronzové, době halštatské a v době římské. Osídlení bylo datováno na základě keramiky (*Zápotocká-Steklá 1963, 315*).

Poloha kamenný stůl nad pravým břehem Vinořského potoka je od jihu a západu chráněna skalními srázy (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 238*). Na jihovýchodě se nachází slepé údolí a severní strana je narušena novodobou zástavbou. Rozloha plochy je asi 7 hektarů, nadmořská výška se pohybuje mezi 252 a 257 m n.m. Opevnění zatím nebylo prokázáno (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 289*).

Na hradišti byly provedeny pouze povrchové sběry (V. Daněček, J. Turek, M. Kuna), ze kterých pochází střepy datované na přelom neolitu a eneolitu (kultura lengyelská; *Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 238*), do eneolitu (kultura jordanovská a michelsberská; *Lutovský – Smejtek 2005, 304*) do mladší a pozdní doby bronzové (kultury knovízská a štítarská), doby halštatské a laténské. Nálezy kamenné industrie, štípané i broušené, lze zařadit do paleolitu, neolitu, eneolitu i doby bronzové (*Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 290*).

6. 21. Praha-Vyšehrad

Široká ostrožna leží nad Vltavou, kterou převyšuje o 40 m, v místech, kde se do řeky vlévá Botič. Obvod polohy je chráněn strmými skalami spadajícími do Vltavy i k Botiči. Výjimku tvoří jihozápadní strana, kde je ostrožna spojena s okolním terénem. Přesný rozsah hradiště není znám kvůli stavbě barokní pevnosti, která narušila původní terén hradiště. Předpokládaná plocha osídlení se pohybuje okolo 10 hektarů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 259*).

Archeologické výzkumy na Vyšehradě začaly na konci 19. století (M. Lüssner, K. Vlačíha, B. Matějka, J. Herain). Terénní práce většího rozsahu probíhaly mezi lety 1924 a 1935, kdy byla ustavena Komise pro výzkum Vyšehradu. Další dlouholetý výzkum probíhal v 60. až 90. letech 20. století pod vedením B. Nechvátala (*Bartošková 1998, 365*).

První doložené osídlení Vyšehradu je datováno do pozdní doby kamenné (kultura řivnáčská). Zatím se nepodařilo zjistit, zda byla tato osada opevněná či nikoli. Další osídlení patří kultuře knovízské z mladší doby bronzové. Jediná doložená fortifikace pochází z raného středověku (*Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 985*).

6. 22. Přívory (okr. Mělník)

V poloze Na Stráni nad Košáteckým potokem, na ostrožně vybíhající z Turbovického hřbetu leží opevněná plocha o rozloze 4,5 hektaru. Od severovýchodu k jihu je poloha obklopena nepřilíš prudkými svahy s maximálním převýšením 25 až 30 metrů.

Při průzkumu hradiště byly použity moderní prospekční metody, např. měření cesiovým magnetometrem. Tento průzkum společně s leteckou prospekcí, potvrdil přítomnost systému příčného opevnění (*Křivánek 2000, 498*). Sondáž provedla N. Profantová roku 2000. Hradiště je na základě keramiky získané ze sídlištních objektů datováno do raného středověku (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 267*).

6. 23. Stará Boleslav (okr. Praha-východ)

Nížinné dvojdílné hradiště se rozkládalo na terasovité vyvýšenině nad Labem. Dnešní nivu převyšuje o 3 až 5 metrů. Na severozápadě bylo chráněno mokřinatým terénem, na jihu meandrujícím Labem a na východě Jizerou (*Sláma 1988, 51*). Přístupová cesta vedla ze severovýchodní strany. Původní opevněná plocha měla rozlohu asi 10 hektarů, ale relikty fortifikace zanikly při stavbě města.

Poprvé bylo hradiště archeologicky zkoumáno v prvních desetiletích 20. století (např. J. L. Píč, K. Buchtela, K. Prokop, K. Guth, J. Böhm; *Sommer 1977, 394*). Rozsáhlé záchranné výzkumy vedou od 80. let 20. století I. Boháčová, J. Frolík a J. Špaček.

Počátky hradiště spadají do 10. století (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 267*).

6. 24. Stehelčeves (okr. Kladno)

Pahorek Homolka leží východně od vsi. Ze severu ho obtéká Dřetovický potok, který poloha převyšuje o 20 až 22 metrů. Osídlená plocha má rozměry asi 150 x 100 metrů. Hradiště chrání ze severu a ze západu strmé svahy. Opevnění je vedené po hraně temene pahorku a lze rozlišit dvě stavební fáze.

První zmínky o Homolce pocházejí z konce 19. století od V. Schmidta, který zde roku 1894 provedl první výkopy, a J. L. Piče. Další malý výzkum uskutečnili roku 1926 A. Knor a J. Böhm (*Ehrich – Pleslová-Štiková 1968*, 19). Mezi lety 1929 a 1931 zde prováděla systematický výzkum americká expedice pod vedením V. J. Fewkese. Revizní výzkum provedl v letech 1960 a 1961 Fewkesův spolupracovník R. W. Ehrich společně s E. Pleslovou.

Osídlení i opevnění je datováno do pozdní doby kamenné (kultura řivnáčská). V její mladší fázi byl vnitřní obvod hradiště zastavěn 26 dřevěnými, částečně zahloubenými domy. Uprostřed plochy byly objeveny zřejmě hospodářské jámy. Sídliště patrně zaniklo požárem. Ze starší doby bronzové (únětická kultura) pochází jedna chata z temene pahorku. Do raného středověku je datované malé pohřebiště (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 292).

6. 25. Svatý Jan pod Skalou (okr. Beroun)

U Svatého Jana pod Skalou jsou známy dvě výšinné polohy s archeologickými doklady osídlení.

První hradiště se rozkládá nad levým břehem Loděnice na vápencovém vrchu s místním názvem Na Třesině, Květnice či Nad Klášteřem. Nejvyšší bod hřbetu leží v nadmořské výšce 391 m n. m., ale hradiště zaujímá i část svahů okolo vrcholové partie (*Benková – Čtverák 1998*, 115). Na jižní straně je hradiště opevněno třemi pásy valů. Vnější a střední pás postavený po vrstevnici v horní čtvrtině svahu je v dnešní době zachovaný do výšky jednoho metru. Na východní straně je valem vymezeno malé předhradí. Vnitřní opevnění okolo akropole dosahuje výšky okolo dvou metrů. Východní sestupná část této fortifikace byla dřevohliněná konstrukce. Tato část mohla nést na svém vrcholu palisádu, která podlehla velkému požáru (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 304). Stopy

požáru jsou patrné také v jihozápadní části vnitřního opevnění. Východní opevnění využilo skalek, které byly vzájemně propojeny valem.

Lokalita byla známa již v padesátých letech 20. století F. Proškovi. Další informace získali archeologové roku 1995 ze sond provedených geology. Povrchové průzkumy zde pak provedli I. Benková a V. Čtverák (*Benková – Čtverák 1998*, 115).

Nálezy z hradiště pochází především z pozdní doby bronzové a pozdní doby halštatské. Několik z nich je datováno do raného středověku (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 305).

Druhá fortifikace leží na vápencovém vrchu s místním názvem Skála (Svatojanská skála) nebo U Kříže, také nad levým břehem Loděnice (*Benková – Čtverák 1998*, 115). Z jižní strany je poloha přirozeně chráněna svahy vápencové desky, na východě a na severu jsou kolmé stěny vytvořené tokem Loděnice (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 305). Úzký skalní hřbet ve výšce 396 m n. m. je přepažen příčným valem z vápencových kamenů. Délka fortifikace je 23 metrů. Současná výška valu se pohybuje mezi jedním a dvěma metry (*Benková – Čtverák 1998*, 118).

Uvnitř plochy se nacházejí jeskynní systémy, ze kterých pochází keramika z pozdní doby bronzové a pozdní doby halštatské. S osídlením hradiště ale tento materiál nemusí souviset.

Samotné hradiště dosud nebylo zkoumáno a z jeho plochy nepocházejí žádné povrchové nálezy. V souvislosti s nálezy z jeskyní se uvažuje o dataci hradiště do pozdní doby bronzové a halštatské (*Sklenář a kol. 1993*, 211). Objekt mohl souviset se sousedním hradištěm, a to jako prostor s lepší obranou, příp. mohl být využíván ke kultovním obřadům (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 306).

6. 26. Tetín (okr. Beroun)

Skalnatá trojúhelníková ostrožna leží mezi pravým břehem Berounky a jejím bezejmenným přítokem. Nadmořská výška hradiště je 280 až 293 metrů. Výškový rozdíl mezi plochou ostrožny a hladinou Berounky je až 60 metrů (*Sláma 1988*, 60). Akropole o rozloze asi 2,3 hektaru leží na východním konci ostrožny a na západě na ni navazují dvě předhradí o celkové rozloze asi 7,6 hektaru. Obvodové opevnění akropole bylo rozvezeno v 19. století (*Profantová 1997*, 323).

První archeologický popis lokality publikoval J. E. Vocel v 60. letech 19. století. První archeologické výzkumy jsou spojeny se jmény J. Axamita, B. Jelínka a V. Landy. Roku 1950 zkoumal příčný val hradiště J. Kudrnáč. Další výzkumy probíhaly v 80. a 90. letech 20. století (N. Profantová, M. Lutovský).

Plocha hradiště byla osídlena již v mladší a pozdní době kamenné. První opevnění bylo pravděpodobně postaveno v pozdní doby bronzové. Další osídlení je kladeno do doby laténské. Jednoznačné opevnění pochází až z raného středověku z přelomu 9. a 10. století, z něhož je dochován pouze vnější val předhradí (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 314).

6. 27. Vepřek (okr. Mělník)

Hradiště se nachází na ostrožně nad levým břehem Vltavy severovýchodně od Vepřeku. Zaujímá plochu šesti hektarů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 338).

Hradiště bylo objeveno leteckým průzkumem, roku 2000 zde na ploše 2 hektarů provedl R. Křivánek geofyzikální měření, které zachytilo dva systémy příčného opevnění (*Křivánek 2000*, 498). Bylo zde provedeno i několik povrchových sběrů.

Ze sběrů pochází střepy datované do doby bronzové (kultura únětická, knovízská a štítarská). Ostrožna byla přepažena dvěma systémy příčných příkopů (*Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003*, 338).

6. 28. Žalov (okr. Praha-západ)

Hradiště na skalnatém vrchu Řivnáči leží nad levým břehem Vltavy v nadmořské výšce 295 m (*Sklenář a kol. 1993*, 247). Vrcholová plošina o rozloze asi 0,2 hektaru je přístupná pouze z jižní strany, kde bylo vybudováno opevnění v podobě valu a příkopu. Zbýlý obvod je chráněn skalními srázy, které převyšují řeku až o 120 metrů.

První archeologický výzkum provedl Č. Rýzner kolem roku 1880. Výzkum valu se uskutečnil roku 1948 pod vedením I. Borkovského.

Řivnáčská skála byla osídlena a opevněna v pozdní době kamenné. Pocházejí odtud i zlomky keramiky datované do raného středověku (*Zápotocký 2000*, 200).

6. 29. Vyhodnocení

V neolitu (obr. 13) bylo ve vybrané oblasti osídleno vedle Levého Hradce šest výšinných poloh. Tři z nich (Levý Hradec, Praha-Bohnice a Tetín) leží při velkých vodních tocích (Vltava, Berounka).

Situace se mění v pozdní době kamenné (obr. 14), kdy se začínají objevovat opevněná sídliště, která početně vynikají nad neopevněnými (10 : 6). Osídlení pokračuje na všech polohách využitých v neolitu. Sídlní síť se zahušťuje, vzdálenosti mezi hradišti a výšinnými sídlišti se zkracují. Přibývá i osídlených poloh, které jsou situovány na břehu Vltavy. Z nich pouze na jedné (Praha-Troja) není doloženo opevnění.

Některé z poloh zůstávají osídleny i ve starší době bronzové (obr. 15), ale z opevněných osad přetrvává pouze Praha-Bohnice. Nově opevněna byla Praha-Troja a Praha-Vinoř II. Koncentrace osídlení na výšinných polohách opět klesá. Téměř polovina z nich (3/7) leží opět na vltavském břehu.

Střední doba bronzová (obr. 16) znamená opět úbytek osídlených poloh. Není osídlen ani Levý Hradec. Všechny osady kromě Budče jsou opevněné.

V mladší době bronzové (obr. 17) je osídleno dvakrát více poloh než v předchozím období, ale z velkého množství z nich není známo opevnění. Hradiště jsou soustředěna na levý břeh Vltavy a je mezi nimi i Levý Hradec.

Rozdíl v počtu hradišť a neopevněných sídlišť se v pozdní době bronzové (obr. 18) vyrovnává. Na Vltavě se, podobně jako ve střední době bronzové, nacházejí pouze dvě hradiště (Praha-Bohnice a Hradiště nad Závistí). Po revizi keramických nálezů z Levého Hradce bude snad možné do pozdní doby bronzové zařadit i toto hradiště.

V době halštatské (obr. 19) byla osídlena celá řada poloh v blízkém okolí Levého Hradce (Praha-Dolní Liboc – Šárka – neopevněné sídliště, Praha-Bohnice, Praha-Troja, Minice – hradiště). Zajímavé je osídlení všech tří poloh v Praze-Vinoři a koncentrace osídlení na Berounce (Hostim a obě polohy u Svatého Jana pod Skalou). Na Vltavě jsou kromě Levého Hradce, který v té době snad nebyl opevněn, dvě hradiště (Praha-Troja a Praha-Bohnice).

Doba laténská (obr. 20) znamená úbytek osídlení výšinných poloh. Z koncentrací osídlení v Praze-Vinoři a na Berounce zůstává osídlena pouze jedna poloha (Praha-Vinoř III a Tetín), z osídlení kolem Levého Hradce zůstává jen Praha-Troja.

Z doby římské (obr. 21) neznáme žádná hradiště a pouze čtyři výšinné osady. Kromě Levého Hradce je to Praha-Vinoř, Lhota-Točná a Hostim. Opět zde můžeme vidět tendenci usazovat se na březích větších řek (Vlatava, Berounka).

V raném středověku (obr. 22) se zvyšuje množství osídlených výšinných poloh. Využity byly téměř všechny evidované polohy. Necelých 80% z nich bylo podle současného stavu poznání opevněno. Některá hradiště jsou osídlena poprvé (Dolní Břežany, Klecany, Libušín, Mělník, Praha-Královice, Přívory, Stará Boleslav). Z poloh při Berounce a Vltavě nebyl využit pouze Vepřek a Praha-Troja. Zajímavá je poloha Praha-Vinoř I, která se, stejně jako Levý Hradec, skládá ze dvou samostatně opevněných částí.

Hradiště ve vybraném regionu lze rozdělit do čtyř skupin (obr. 23, tab. II):

1. polohy, které byly opevněny pouze v pravěku,
2. polohy, které byly opevněny pouze v raném středověku,
3. polohy, které byly opevněny jak v pravěku, tak v raném středověku
4. polohy, u kterých nelze určit, kdy byly opevněny.

Do první skupiny hradišť patří Dřevčice, Lhota-Točná, Malé Kyšice, Minice, Praha-Troja, Svatý Jan pod Skalou I, Řivnáč, Stehelčevy, Vepřek a Vinoř II.

Druhá skupina je tvořena Dolními Břežany, Klecany, Libušínem, Mělníkem, Prahou-Královicemi, Přívory a Starou Boleslaví.

Levý Hradec se řadí do třetí skupiny, společně s Hostimí, Tetínem, Kováry, Kozly a pražskými hradišti jako jsou Bohnice, Butovice, Dolní Liboc, Hostivař, Hradčany, Vyšehrad a Vinoř I.

Čtvrtou skupinu tvoří Choteč, Svatý Jan pod Skalou II a Praha-Vinoř.

	Ne	Ene	SDBr	StDBr	MIDBr	PDBr	Ha	Lt	DŘ	Prav	RS
Dolní Břežany											o
Dřevčice		x					o				
Hostim		o ?		o ?	x		x		x		o
Choteč										x ?	x ?
Klecany											o
Kováry				x	o	o					o
Kozly							o ?				o ?
Levý Hradec	x	o	x		o		x	x	o ?		o
Lhota-Točná		o		o	x	o	o	o	x		x ?
Libušín											o
Malé Kyšice					o ?		o ?				
Mělník											o
Minice		x ?	x ?				o				

Praha-Bohnice	x	o	o ?	o ?		o ?	o ?				o
Praha-Butovice	x	o									o
Praha-Dolní Liboc	x	o	x			x	x				o
Praha-Hostivař							o				x
Praha-Hradčany		o ?			o ?						o
Praha-Královice											o
Praha-Troja		x	o				o	o			
Praha-Vinoř I							o ?				o ?
Praha-Vinoř II	x	x	o	o			x		x		
Praha-Vinoř III	x	x			x	x	x	x			
Praha-Vyšehrad		o ?			x						o
Přivory											o
Stará Boleslav											o
Stehelčeves		o	x								
Svatý Jan pod Skalou I						o ?	o ?				x
Svatý Jan pod Skalou II						x ?	x ?				
Tetín	x	x				o		x			o
Vepřek			x		x	x					
Žalov		o									x

Tab. II. – Přehled osídlení výšinných poloh: x - osídleno; x ? - pravděpodobně osídleno; o - opevněno; o ? - pravděpodobně opevněno.

Z hlediska fortifikace má Levý Hradec nejblíže k Hradčanům, které byly také opevněny v pozdní době kamenné, v mladší době bronzové a v raném středověku. Další pravěké osídlení ale na Hradčanech na rozdíl od Levého Hradce není doloženo. Podobnou strukturu pravěkého osídlení má např. Praha-Vinoř II, Praha-Dolní Liboc, Praha-Bohnice, Hradiště nad Závistí či Hostim, ze kterých pochází materiál téměř ze všech pravěkých období od mladší doby kamenné po dobu římskou.

Zajímavou otázkou zůstává vztah osídlení blízkého vrchu Řivnáče, který byl opevněn v pozdní době kamenné a pocházejí z něj stopy raně středověkého osídlení, k Levému Hradci. Tato koncepce se liší od ostatních geograficky si blízkých hradišť, jako jsou Praha-Vinoř I, II a III a Dolní Břežany a Závist, kde je jedna poloha osídlena a opevněna v pravěku a druhá v raném středověku. Dvojice hradišť Tetín a Hostim byla osídlena a opevněna v pravěku i v raném středověku, ale v každém období byla osídlena většinou pouze jedna z poloh. Další výjimkou je Svätý Jan pod Skalou, kde pro druhou polohu nejsou dostatečné důkazy osídlení.

Závěr

Hradiště na levém Hradci se nachází na velmi výhodném místě, ze kterého bylo možno kontrolovat řeku Vltavu. Přírozenou ochranu tomuto místu poskytovaly prudké svahy. Jedinými přístupovými místy byla šíje na jižní straně a rokle „Ve Vikouši“ na severu. Spraše a hnědé půdy poskytovaly dobré zázemí pro zemědělství.

Výzkumy na této lokalitě probíhají od poloviny 19. století. Ačkoli bylo provedeno několik sond na předhradí, pozornost většiny badatelů byla soustředěna na akropoli. Mezi badatele, kteří se podíleli na poznání hradiště, patří V. Krolmus, Č. Rýzner, J. L. Píč či J. Böhm. Nejvíce informací přinesly výzkumy I. Borkovského, které probíhaly ve 40. a 50 letech 20. století. Jeho výzkum byl zaměřen převážně na poznání raně středověkého osídlení, přesto zachytil a zdokumentoval velké množství pravěkých objektů, včetně opevnění. Jako první začal systematicky sbírat kosti, mazanici a uhlíky. Z výzkumů výše uvedených badatelů jsou zachovány deníky, plány a další dokumentace. Nálezy jsou uloženy v Národním muzeu, Středočeském muzeu v Roztokách a v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Pravěké nálezy z akropole dokládají téměř kontinuální vývoj osídlení od mladší doby kamenné po období stěhování národů. Jsou zde doloženy kultury s lineární a vypíchanou keramikou z neolitu, kultury michelsberská, řivnáčská a jordanovská z eneolitu, kultury únětická a knovízská z doby bronzové, nálezy z doby halštatské, laténské, římské i období stěhování národů. Je velmi pravděpodobné, že po revizi materiálu budou některé nálezy předatovány, resp. zařazeny do jiné kultury. Ostrožna byla poprvé opevněna v období řivnáčské kultury. Fortifikace sestávala z valu, příkopu a palisády. Další dvě fáze opevnění datoval I. Borkovský v rámci dobové terminologie do kultury knovízské. Z doby bronzové zatím nebyl objeven příkop. Ačkoli pravěké osídlení je doloženo z akropole i přehradí, opevnění bylo zatím objeveno pouze na akropoli. Situace se mění až v raném středověku, kdy bylo opevněno i předhradí.

Z hlediska zasazení Levého Hradce do kontextu osídlení výšinných opevněných poloh jej můžeme umístit do skupiny s Hostimí, Tetínem, Budčí, Kozly a pražskými hradišti Bohnicemi, Butovicemi, Dolní Libocí, Hostivaří, Hradčanami, Vyšehradem a Vinoří I, které byly opevněny v pravěku i v raném středověku. U těchto hradišť se opakuje zaměření výzkumu na středověké osídlení a zanedbání pravěkých fází osídlení. Zajímavé je srovnání Levého Hradce s Hradčany. Obě hradiště jsou spojena s počátky českého státu a ačkoli na Hradčanech není tolik dokladů pravěkého osídlení, byly obě polohy opevněny ve stejných

obdobích (kultura řivnáčská, kultura knovízská a raný středověk). Naopak téměř kontinuální osídlení jako na Levém Hradci můžeme nalézt na Závisti, Hostimi, v Praze-Vinoři II, Praze-Dolní Liboci či v Praze-Bohnicích, které jsou situovány na výhodných místech a ve většině případů kontrolují velké říční toky – Vltavu a Berounku. Většina hradišť, které jsou ve velké blízkosti, byla zřídka osídlena v stejném období. To neplatí pro Levý Hradec a nedaleký vrch Řivnáč, který byl osídlen v období kultury řivnáčské a v raném středověku, tedy v obdobích, ze kterých známe i levohradecké osídlení.

Levý Hradec měl v pravěku významné postavení, které dokládají nálezy téměř všech pravěkých kultur. Bohužel byl výzkum pravěkého osídlení potlačen a důraz byl kladen na výzkum raně středověké fáze, ve které je hradiště spojeno s prvními Přemyslovci.

Dokumentace a literatura

Dokumentace:

Böhm, J. 1934: Zjišťovací výzkum na Levém Hradci. [Nálezová zpráva] Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze, čj. 610/1934.

Borkovský – deník 1941: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1941. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1947: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1947. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1948: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1948. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1949: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1949. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1951: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1951. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1952: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1952. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – deník 1954: I. Borkovský: Deník ze sezóny 1954. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – kartotéka: I. Borkovský: Kartotéka nálezů z Národního muzea. Uložena v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – přednáška 1949: I. Borkovský: Podklad pro přednášku v roce 1949. Uložen v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Borkovský – seznamy sáčků: Seznamy sáčků za léta 1940–1954. Uloženy v archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Literatura:

Balatka, B. – Sládek, J. 1962: Říční terasy v českých zemích. Praha.

Bartošková, A. 1997: Rekapitulace archeologického výzkumu Budče. Archeologické rozhledy 49, 41–55.

Bartošková, A. 1998: Vyhodnocení keramiky ze stratigraficky nejstarších poloh na Vyšehradě. Památky archeologické 89, 365–387.

- Benková, I. – Čtverák, V. 1998: „Areál ve Svatém Janu pod Skalou“? (okr. Beroun). Archeologie ve středních Čechách 2, 115–144.*
- Benková, I. – Čtverák, V. – Lutovský, M. 1997: Několik poznámek k hradišti „Kozel“ u Hostimi, okr. Beroun. Archeologie ve středních Čechách 1, 311–321.*
- Borkovský I. 1953: Staročeský dvorec na Levém Hradci. Archeologické rozhledy 5, 621–624, 636–646.*
- Borkovský, I. 1965: Levý Hradec. Nejstarší sídlo Přemyslovců. Praha.*
- Čtverák, V. – Lutovský, M. 1999: Raně středověké hradiště v poloze „Hradišťátko“ u Dolních Břežan, okr. Praha-západ. Archeologie ve středních Čechách 3, 407–440.*
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.*
- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.*
- Dufek, J. 2009: Neolitické až časně eneolitické aktivity na výšinných sídlištích a hradištích ve středních Čechách. [Bakalářská práce.] Rkp. Uložen v Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.*
- Ehrich, R. W – Pleslová-Štiková, E. 1968: Homolka. An Eneolithic Site in Bohemia. Praha.*
- Jansová, L. 1966: Výzkum oppida Závist v letech 1963–1965. Archeologické rozhledy 18, 138–156.*
- Krolmus, V. 1854: Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v létě 1853. Památky archeologické 1, 90–92.*
- Krolmus, V. 1856: Kněze Krolmusa archaeologické pátrání a výtěžky v létě 1855. Památky archeologické 2, 43-45.*
- Křivánek, R. 2000: Způsoby využití geofyzikálních měření jako metody průzkumů hradišť. Archeologie ve středních Čechách 4, 489-503.*
- Kubíková, J. – Ložek, V. – Špryňar P. a kol. 2005: Praha. Chráněná území ČR, svazek XII.*
- Kudrnáč, J. 1964: Průzkum vinořského hradiště u Prahy. Archeologické rozhledy 16, 214-219.*
- Kudrnáč, J. 1965: Hradiště u Královic. Archeologické rozhledy 17, 43–48.*
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha.*
- Martinec, V. 1970: Raně středověké hradiště u Klecan. Archeologické rozhledy 22, 307–318.*
- Neuhäuslová, Z. a kol. 2001: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.*
- Píč, J. L. 1889: Hradiště na Levém Hradci. Památky archeologické 14, 579-582.*
- Píč, J. L. 1909: Starožitnosti země České III. Čechy v době knížecí. Praha.*
- Píč, J. L. 1908: Nový výzkum na Levém Hradci. Památky archeologické 22, 103-110.*

- Sklenář, K. 1972: Archeologie severního okolí Prahy ve zprávách Václava Krolmuse (1846 až 1856). Vlast, sborník společenskovedných prací. (Roztoky u Prahy), 3–75.*
- Sklenář, K. 1983: Archeologické zápisky Mořice Lüßnera z Berounska 1870–1882. Vlastivědný sborník Podbrdská 25, 51–71.*
- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.*
- Sklenář, K. 1998: Pravěk na soutoku. Mělník.*
- Sklenář, K. 2005: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.*
- Sklenář, K. a kol. 1993: Archeologické památky – Čechy, Morava, Slezsko. Opava.*
- Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002: Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.*
- Skrůžný, L. 1970: MUDr. Čeněk Rýzner. Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství II. 50-62.*
- Slabina, M. 1982: Kralupy nad Vltavou-Minice, o. Mělník. Výzkumy v Čechách za roky 1978-1979, 56–57.*
- Sláma, J. 1986: Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu (Praehistorica 11). Praha.*
- Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu (Praehistorica 14). Praha.*
- Sommer, P. 1977: Archeologický výzkum staroboleslavského hradiště. Archeologické rozhledy 29, 394–405.*
- Tomášek, M. 2007: Půdy České republiky. Praha.*
- Tomková, K. 2001: Levý Hradec ve světle archeologických výzkumů. Díl I. (Castrum Pragense IV.) Praha.*
- Tomková, K. 2009: Neuere Grabungen auf dem slawischen Burgwall Levý Hradec (Böhmen). In: F. Biermann – T. Kersting – A. Klammt (Hrsg.): Siedlungsstrukturen und Burgen im westslawischen Raum, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 52, Langenweissbach, 77–82.*
- Tomková, K. – Vojtěchovská, I. 1998: Záchranné výzkumy na Levém Hradci a na katastru Žalova v letech 1955-1998. Archeologie ve středních Čechách 2, 349–365.*
- Šilhová, A – Pavlík, T. 1973: Použití geofyzikálních průzkumných metod na hradištích u Třísova a Minic. Zprávy Československé společnosti archeologické 15, 41-45.*
- Váňa, Z. 1989: Vnitřní opevnění přemyslovské Budče. Památky archeologické 80, 123-158.*
- Váňa, Z. 1978: Obnovený výzkum Budče v roce 1972. Archeologické rozhledy 30, 372–385.*

- Vencl, S. 1969*: Choteč, o. Praha-západ. Bulletin záchranného oddělení 6/1968, 46–47.
- Vokolek, V. 2004*: Katalog staré sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. Fontes Archaeologici pragenses 30. Praha.
- Vokolek, V. 2007*: Katalog sbírky oddělení prehistorie a protohistorie NM II. Nálezy do roku 1913 (neolit a eneolit). Fontes Archaeologici pragenses 32. Praha.
- Waldhauser, J. 1993*: Hradiště ze sklonku doby bronzové a halštatu na Vysokém vrchu (kat. úz. Malé Kyšice, okr. Kladno) ve středních Čechách. Archeologické rozhledy 45, 245–250.
- Waldhauser, J. 2001*: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.
- Zápotocká-Steklá, M. 1963*: Ohražená osada s věteřovskou keramikou ve Vinoři u Prahy. Památky archeologické 54, 315-335.
- Zápotocký, M. 2000*: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. Památky archeologické-Supplementum 12. Praha.

Seznam zkratek

- BI – broušená industrie
- Br – bronz
- By – bylanská kultura
- DBr – doba bronzová
- DŘ – doba římská
- Ene – eneolit
- FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
- Ha – doba halštatská
- Jo – jordanovská kultura
- Ke – keramika
- Ko – kost
- Kn – knovízská kultura
- Ln – kultura s lineární keramikou
- Lt – doba laténská
- MIDBr – mladší doba bronzová
- Ne – neolit
- NM – Národní muzeum
- Prav – pravěk
- RS – raný středověk
- SDBr – starší doba bronzová
- SN – období stěhování národů
- StDBr – střední doba bronzová
- ŠI – štípaná industrie
- ŠK – kultura se šňůrovou keramikou
- Ún – únětická kultura
- Zp – kultura zvoncovitých pohárů